Onderzoek effecten Wind op Zee op recreatie en toerisme

Rapportage in opdracht van
het Ministerie van Economische Zaken en het Ministerie van Infrastructuur en Milieu

3 december 2013

Projectnummer 13.092

ZKA *Consultants & Planners*
Biesbosweg 16C
5145 PZ Waalwijk
tel.: 088-2100500
fax: 088-2100100
e-mail: info@zka.nl
www.zka.nl

INHOUDSOPGAVE

SAMENVATTING **1**

1. INLEIDING **4**

1.1. Aanleiding 4
1.2. Doel en vraagstelling 4
1.3. Aanpak 5
1.4. Leeswijzer 5

2. ONDERZOEKSVERANTWOORDING **6**

2.1. Inleiding 6
2.2. Methode van onderzoek 6
2.3. Afbakening doelgroepen 7
2.4. Steekproeftrekking en respons 7

3. BEZOEKGEDRAG EN -MOTIEVEN NEDERLANDSE KUST **9**

3.1. Inleiding 9
3.2. Bezoekgedrag 9
3.3. Beeld van de kust 11
3.4. Bezoekmotieven 12

4. EFFECTEN OP AANTREKKELIJKHEID, BELEVINGSWAARDE EN BEZOEKINTENTIE **15**

4.1. Inleiding 15
4.2. Effecten op aantrekkelijkheid kust 16
4.3. Verwachte effecten op beleving 19
4.4. Verwachte effecten op bezoekintentie 20

5. BETALINGSBEREIDHEID VRIJ UITZICHT OVER ZEE **26**

SAMENVATTING

Achtergrond studie: inzicht in effecten windpark op zee op kusttoerisme/-recreatie
Het kabinet heeft de ambitie om meer energie uit duurzame bronnen op te wekken. Windenergie, zowel op land als op zee, speelt hierbij een belangrijke rol. De ministers van Economische Zaken (EZ) en Infrastructuur en Milieu (IenM) hebben besloten te onderzoeken welke mogelijkheden er zijn voor windenergie binnen de 12-mijlszone. In het kader van deze haalbaarheidsstudie wordt beter onderzocht wat de ruimtelijke mogelijkheden en de mogelijke effecten zijn van windenergie binnen de 12 Nautische Mijl (NM). Een van de mogelijke effecten van windturbines binnen de 12-mijlszone is een negatief effect op recreatie en toerisme in kustgebieden met vrij uitzicht op zee. Om te bepalen of er sprake is van een dergelijk effect en zo ja welke effecten dit zijn, is onderzoek gedaan.

Online onderzoek onder circa 2.150 verblijfstoeristen én dagrecreanten
Om inzicht te krijgen in de effecten van een windpark voor de Nederlandse Noordzeekust op toerisme en recreatie, is online marktonderzoek verricht onder een representatieve groep Nederlandse dagrecreanten en Nederlandse en Duitse verblijfstoeristen die de Nederlandse kust onlangs hebben bezocht. Hierbij zijn de vragen over het windpark ingekleed in een meer algemene vraagstelling over toerisme en recreatie aan de kust. Om objectief inzicht te krijgen in het effect van een windpark op zee (op verschillende afstanden vanaf de kust) op de waardering van (het uitzicht aan) de kust, de beleving en de bezoekintentie, zijn de drie onderzoeksgroepen gesplitst in vier groepen. Elke groep heeft een andere foto van hetzelfde strand met uitzicht op zee gezien: een foto van de huidige situatie, een fotosimulatie met een windpark op 3 NM (bijna 6 km), een simulatie met een windpark op 7 NM (circa 13 km) en een fotosimulatie met een windpark op 12 NM (ruim 22 km). In totaal hebben ruim 2.150 respondenten deelgenomen aan het onderzoek (1.168 Nederlandse dagrecreanten, 783 Nederlandse verblijfstoeristen en 202 Duitse verblijfstoeristen).

Vrij uitzicht belangrijk aspect
Het uitzicht over zee blijkt een belangrijk bezoekmotief te zijn voor toeristen en recreanten. Samen met een mooi strand is dit het belangrijkste aspect van de Nederlandse kust. Voor de Nederlandse dagrecreanten en Duitse verblijfstoeristen is dit het belangrijkste aspect en voor de Nederlandse vakantiegangers het 3^{e} aspect. Circa 90% van de toeristen en recreanten vindt het uitzicht over zee (zeer) belangrijk. Een vrije horizon wordt iets minder belangrijk gevonden, maar is voor ruim 70% van de Nederlanders en ruim 80% van de Duitsers (zeer) belangrijk (hiermee is dit het 4^{e} aspect voor Duitsers en het 6^{e} voor Nederlandse toeristen en recreanten).

Een windpark voor de kust maakt het uitzicht duidelijk minder aantrekkelijk….
Een windpark voor de kust maakt het uitzicht op zee duidelijk minder aantrekkelijk. Hoe dichter bij de kust, hoe groter (nadeliger) het effect. Dit blijkt uit het rapportcijfer dat de bezoekers aan de foto's met een windpark geven ten opzichte van de foto zonder windpark. Het gemiddelde rapportcijfer neemt sterk af bij een windpark dichter bij de kust (zie onderstaande tabel) en het aandeel respondenten dat de foto met een onvoldoende beoordeelt neemt toe. Overigens is het effect bij Duitse verblijfstoeristen minder groot dan bij de Nederlandse toeristen.

Tabel 1. Beoordeling foto's (gemiddeld rapportcijfer voor uitzicht op zee)

	Nederlandse dagrecreanten	Nederlandse verblijfstoeristen	Duitse verblijfstoeristen
Foto 1: Geen windpark op zee	8,1	8,3	8,9
Foto 2: Windpark op 6 km uit de kust	5,9	5,9	7,4
Foto 3: Windpark op 13 km uit de kust	6,8	7,1	8,1
Foto 4: Windpark op 22 km uit de kust	7,6	7,8	8,5

… en werkt negatief door in de algemene beoordeling van de kust
Door een windpark wordt niet alleen het uitzicht over zee en de vrije horizon als minder aantrekkelijk beoordeeld. De aanwezigheid van een windpark straalt ook negatief af op andere aspecten zoals de natuur, gemoedelijke sfeer en de beoordeling van het strand als mooi strand. Dit zogeheten "horn-effect" gaat voor alle drie de onderzoeksgroepen op bij een windpark op 6 km en 13 km en voor de Nederlandse verblijfstoeristen ook voor een windpark op 22 km voor de kust.

10-35% bezoekers vindt windpark (zeer) storend
Van de Nederlandse bezoekers vindt 10-34% een windpark op zee (zeer) storend. Bij Duitse verblijfstoeristen ligt dit percentage met 8-22% iets lager. Hoe verder weg een windpark van de kust ligt, hoe minder bezoekers het windpark (zeer) storend vinden.

Windpark voor de kust heeft (enigszins) negatieve invloed op kustbeleving….
Gevraagd naar de invloed van een windpark op de beleving van de Nederlandse kust, geeft ongeveer 45% van de Nederlandse toeristisch-recreatieve bezoekers en circa 35% van de Duitse verblijfstoeristen aan dat dit de beleving (enigszins) negatief zal beïnvloeden bij een windpark op een kleine 6 km voor de kust. Dit aandeel neemt af naarmate een windpark verder uit de kust ligt (20-35% bij een windpark op 13 km en 5-25% bij een windpark op 22 km).
Er is ook een kleine groep waarbij een windpark een (enigszins) positief effect heeft op de beleving, maar deze groep is kleiner dan de groep die een (enigszins) negatief effect aangeeft (per saldo zal het effect op de beleving dus negatief zijn). Uitzondering vormen de Duitse verblijfstoeristen bij een windpark op 22 km: dan verwacht 4% een enigszins negatief effect tegen 20% die een (enigszins) positief effect aangeeft.

… en heeft ook een negatief effect op de bezoekintentie
De te verwachten effecten op de bezoekintentie zijn op twee manieren geanalyseerd: door de bezoekintentie van de groepen die de foto's met een windpark hebben gezien te vergelijken met de groep die de foto zonder windpark heeft gezien én door te kijken naar de rol die een windpark heeft op het beslissingsproces voor een nieuw bezoek aan de Nederlandse kust. Op basis van deze analyses concluderen wij dat het realiseren van een windpark voor de kust een negatief effect heeft op de bezoekintentie. Dit geldt vooral voor een windpark op bijna 6 km en circa 13 km voor de kust en het effect is sterker voor Nederlanders dan onder Duitse verblijfstoeristen.

Bezoekintentie neemt af, met name bij een windpark op 6 of 13 km voor de kust
Bij een windpark op 6 km neemt de groep Nederlandse toeristen en recreanten die deze kust (waarschijnlijk) niet wil bezoeken toe van circa 5% (foto zonder windpark) tot ongeveer 25% (en bij de Duitsers tot 20%). Bij een windpark op 13 km liggen deze percentages op ongeveer 10% (Nederlandse verblijfstoeristen) tot 15% (Nederlandse dagrecreanten en Duitse verblijfstoeristen). Bij een windpark op 22 km is de bezoekintentie voor Nederlandse dagrecreanten en Duitse verblijfstoeristen niet lager dan bij de foto zonder windpark. Bij de Nederlandse verblijfstoeristen is de groep die deze kust zeker wel wil bezoeken wel significant kleiner.

Circa 22% zal bestemming (waarschijnlijk) niet meer of minder vaak bezoeken bij windpark op 6 km
Een vergelijkbaar beeld ontstaat uit de analyse van de rol van een windpark in het beslissings-proces voor een (korte) vakantie respectievelijk recreatief (dag)bezoek. Dit speelt voor circa 50-75% van de bezoekers een rol (afhankelijk van de afstand). Minder dan 10% (bij een windpark op 22 km) tot circa 25% van de bezoekers (bij 6 km) geeft aan dat een windpark voor de kust een effect heeft op de bezoekintentie.

In totaal zal 17-20% van de bezoekers een nieuwe kustbestemming (waarschijnlijk) niet bezoeken als er een windpark op 6 km voor de kust zou liggen. Bij een windpark op 22 km is dat afgenomen tot 2% van de Duitse verblijfstoeristen en circa 7% van de Nederlandse toeristen/recreanten.

Voor een kustbestemming die men reeds eerder bezocht heeft een zichtbaar windpark op zee een vergelijkbaar effect: bij een windpark op 6 km zal ongeveer 22% deze bestemming (waarschijnlijk) minder vaak of niet meer bezoeken. Bij een windpark op 13 km is dat ongeveer 8-15% en bij een windpark op 22 km circa 2-9%.

Nederlandse Noordzeekust meest favoriete alternatieve bestemming
Als toeristen-recreanten een Nederlandse kustplaats of Waddeneiland met uitzicht op een windpark op zee (waarschijnlijk) niet meer of minder vaak bezoeken geven zij aan met name uit te wijken naar een Nederlandse kustplaats en/of Waddeneiland zonder uitzicht op een windpark op zee. Ruim drie kwart (76%) van de Nederlandse verblijfstoeristen en dagrecreanten en bijna twee derde (65%) van de Duitse verblijfstoeristen noemt dit als alternatieve bestemming.

In het onderzoek is onderscheid gemaakt tussen bezoekers van een viertal kustregio's. Er zijn geen significant verschillen tussen de bezoekers van de verschillende regio's wat betreft de effecten van een windpark op de bezoekintentie.

1. INLEIDING

1.1. Aanleiding

Het kabinet heeft als ambitie dat Nederland in 2020 minimaal 16% van zijn energie moet opwekken uit duurzame bronnen. Daarbij zal een belangrijk aandeel worden gevormd door windenergie, zowel op land als op zee. Voor windenergie op zee zijn al twee gebieden aangewezen voor windparken en verder worden op dit moment nog twee gebieden aangewezen in de Rijksstrucuurvisie Wind op Zee. Deze gebieden liggen allen buiten de 12-mijlszone.
Daarnaast hebben de ministers van Economische Zaken (EZ) en Infrastructuur en Milieu (IenM) besloten te onderzoeken welke mogelijkheden er zijn voor windenergie binnen de 12-mijlszone. Ten behoeve hiervan wordt een haalbaarheidsstudie uitgevoerd (HS 12NM). In het kader van deze haalbaarheidsstudie wordt beter onderzocht wat de ruimtelijke mogelijkheden en de mogelijke effecten zijn van windenergie binnen de 12 Nautische Mijl (NM).

Een van de mogelijke effecten van windturbines binnen de 12-mijlszone is een negatief effect op recreatie en toerisme in kustgebieden met vrij uitzicht op zee[1]. Om te bepalen of er sprake is van een dergelijk effect en zo ja welke effecten dit zijn, dient nader onderzoek gedaan te worden.
Het ministerie van IenM heeft kustoverheden en brancheorganisaties benaderd om een begeleidingsgroep te vormen voor het uitvoeren van een dergelijk onderzoek (zie bijlage 1 voor de deelnemende partijen aan de begeleidingscommissie). In overleg met deze begeleidingsgroep is aan **ZKA** *Consultants & Planners* (ZKA) opdracht gegeven om onderliggend onderzoek uit te voeren.

1.2. Doel en vraagstelling

Met de uitkomsten van de studie willen de ministeries van EZ en IenM inzicht krijgen in de effecten van windenergie binnen de 12-mijlszone op recreatie en toerisme in de Nederlandse kustgebieden met vrij uitzicht op zee[2]. Het gaat hierbij om de effecten onder de volgende drie doelgroepen:

- Nederlandse dagrecreanten (inclusief omwonenden);
- Nederlandse verblijfstoeristen;
- Buitenlandse verblijfstoeristen.

De belangrijkste (deel)vragen in het onderzoek – vastgesteld door de ministeries in overleg met kustgemeenten en brancheorganisaties – zijn gericht op:

1. De rol die het vrij uitzicht speelt bij het huidige bezoek (o.a. imago en waardering);
2. De effecten op de beleving van het strand en haar omgeving;
3. De effecten op de keuze voor de kust als bestemming;
4. De bereidheid om financieel bij te dragen aan oplossingen waarbij het uitzicht vrij blijft van windturbines.

[1] Het gaat om de effecten op toerisme en recreatie waarbij verblijfstoeristen en/of dagrecreanten de zee zien. Doelgroep voor het onderzoek vormden dan ook bezoekers die tijdens hun bezoek aan een kustplaats de Noordzee hebben gezien. Bezoekers die bijvoorbeeld alleen een musical hebben bezocht in Scheveningen of alleen het circuit hebben bezocht in Zandvoort behoren niet tot de onderzoeksgroep.

1.3. Aanpak

Om de te verwachten effecten van windparken binnen de 12-mijlszone op toerisme en recreatie aan de Nederlandse kust te achterhalen, is een online consumentenonderzoek verricht onder een representatieve groep Nederlandse en Duitse verblijfstoeristen en Nederlandse dagrecreanten die de Nederlandse kust onlangs hebben bezocht waarbij ze de Noordzee hebben gezien. Hierbij zijn de vragen over windturbines ingekleed in een meer algemene vraagstelling over kusttoerisme.

1.4. Leeswijzer

Deze rapportage is als volgt opgebouwd:

- Eerst is nader ingegaan op de aanpak van het kwantitatief online onderzoek (hoofdstuk 2);
- Vervolgens is een beeld geschetst van het bezoekgedrag en -motieven van toeristisch-recreatieve bezoekers aan de Nederlandse kust (hoofdstuk 3);
- Daarna zijn de effecten van windparken op zee binnen de 12 NM op de aantrekkelijkheid van (het uitzicht aan) de kust, de belevingswaarde en de bezoekintentie geanalyseerd (hoofdstuk 4);
- Tot slot is kort ingegaan op de bereidheid om te betalen om het uitzicht vanaf de kust te vrijwaren van (een) windpark(en) op zee (hoofdstuk 5).

Aan het begin van dit rapport is een samenvatting opgenomen met de belangrijkste resultaten van het onderzoek.

2. ONDERZOEKSVERANTWOORDING

2.1. Inleiding

In dit hoofdstuk is kort ingegaan op de aanpak van het marktonderzoek. Als eerste is ingegaan op de onderzoeksmethode (2.2.). Daarna komt de afbakening van de doelgroepen aan bod (2.3.). Tot slot gaan we in op de steekproeftrekking en respons (2.4.).

2.2. Methode van onderzoek

Motivatie onderzoeksmethodiek
Om inzicht in de te verwachten effecten van windparken binnen de 12 NM op toerisme en recreatie aan de Nederlandse Noordzeekust te krijgen is consumentenonderzoek verricht. Hierbij is gekozen voor kwantitatief online panelonderzoek (en niet voor onderzoek op locatie) omdat:

- De kosten relatief laag zijn in vergelijking met onderzoek op locatie waardoor binnen hetzelfde budget veel meer consumenten kunnen worden ondervraagd met een hogere betrouwbaarheid als resultaat;
- Van de respondenten uit panels veel gegevens, zoals een groot aantal sociaal-economische kenmerken (leeftijd, gezinssamenstelling, opleiding, woonplaats, inkomen, etc.) bekend zijn en beschikbaar zijn voor segmentatieanalyse. Ook kan hierdoor de vraagtijd optimaal worden aangewend voor het onderzoeksonderwerp;
- De representativiteit van de steekproef optimaal gewaarborgd is doordat veel achtergrond-kenmerken van de respondenten bekend zijn en er geen beperking is (zoals bij onderzoek op locatie) van de onderzoeklocaties en -periode. Dit levert een kwalitatief goed fundament op voor de berekeningen van effecten;
- De kwaliteit van de datacollectie hoog is, omdat de respondenten in alle rust en op en zelfgekozen moment de vragenlijst kunnen invullen. Ook zijn respondenten bij online onderzoek minder geneigd sociaal wenselijke antwoorden te geven (hogere objectiviteit).

Voor het kwantitatieve online panelonderzoek[2] hebben wij samengewerkt met GfK Intomart. GfK Intomart is een full service marktonderzoekbureau dat beschikt over een eigen Multi Access Panel (MAP) dat bestaat uit ruim 100.000 panelleden. GfK Intomart draagt het predicaat Research Keurmerk Groep van de MarktOnderzoekAssociatie (MOA) en bezit drie ISO-certificaten (o.a. voor de kwaliteit van het online access panel).

Opzet onderzoek
Om de Nederlandse doelgroepen – verblijfstoeristen en dagrecreanten aan de Noordzeekust (zie paragraaf 2.3. voor de afbakening) – voor het onderzoek te identificeren is, via de maandscreening van GfK Intomart in kaart gebracht welke respondenten tot de onderzoeksgroep behoorden. Vervolgens is aan een representatieve steekproef (zie paragraaf 2.4. voor de steekproeftrekking) Nederlandse verblijfstoeristen en dagrecreanten een vragenlijst voorgelegd. Deze vragenlijst was op hoofdlijnen gelijk, maar verschilde op sommige punten. Hierdoor was de vragenlijst voor beide groepen logisch opgebouwd en goed lopend.

Voor het onderzoek onder Duitse verblijfstoeristen is gebruik gemaakt van het panel van GMI (Duitse partner van GfK). Omdat geen screening mogelijk was en de penetratie van de doelgroep derhalve vooraf niet goed kon worden ingeschat, is een extra grote bruto steekproef getrokken.

[2] Voor het onderzoek is gebruik gemaakt van CAWI (Computer Assisted Web Interviewing). Bij deze methode werken respondenten mee aan een onderzoek waarvoor de vragenlijst via een e-mail met een link naar het onderzoek naar de respondenten wordt verstuurd.

In het kwantitatieve online onderzoek kregen de respondenten aan het begin van de vragenlijst een aantal selectievragen om (nogmaals) te bepalen of men tot de onderzoeksdoelgroep behoort. Op basis daarvan viel men af of werd men uitgenodigd de vragenlijst verder in te vullen.

Veldwerkperiode
Het veldwerk vond plaats van 15 tot en met 21 oktober 2013. De gemiddelde invulduur van de vragenlijst bedroeg circa 10 minuten.

2.3. Afbakening doelgroepen

Het toerisme aan de Nederlandse Noordzeekust bestaat uit verblijfstoerisme en dagrecreatie. Om een compleet beeld te krijgen van de impact van windparken binnen de 12 NM op toerisme en recreatie zijn in het onderzoek dan ook zowel verblijfstoeristen als dagrecreanten meegenomen. Aangezien er verschillen kunnen zijn qua beleving, motieven en gedrag tussen Nederlandse verblijfstoeristen en Nederlandse dagrecreanten en ook tussen Nederlandse en buitenlandse verblijfstoeristen, is gewerkt met aparte steekproeven. Hierdoor kunnen over alle drie de groepen betrouwbare uitspraken worden gedaan. Gezien het budget voor de studie is de doelgroep buitenlandse verblijfstoeristen beperkt tot Duitsers uit de deelstaten Nordrhein-Westfalen en Niedersachsen die de Nederlandse Noordzeekust de afgelopen periode (2011-2013)[3] één of meerdere keren hebben bezocht voor een (korte) vakantie. Bekend is dat Duitse gasten 64% van de buitenlandse verblijfsgasten in het toeristengebied Noordzeebadplaatsen vormen (bron: Centraal Bureau voor de Statistiek).

De doelgroepen voor dit onderzoek zijn als volgt afgebakend:
- Nederlandse dagrecreanten: Nederlanders die dit jaar (2013) de Nederlandse kust hebben bezocht voor een recreatief bezoek (hiertoe behoren ook inwoners van kustgemeenten);
- Nederlandse verblijfstoeristen: Nederlanders die dit jaar (2013) de Nederlandse kust hebben bezocht voor een (korte) vakantie in een Nederlandse kustplaats en/of Waddeneiland;
- Duitse verblijfstoeristen: Duitsers die de Nederlandse kust in de afgelopen drie jaar (2011-2013) hebben bezocht voor een (korte) vakantie in een Nederlandse kustplaats en/of Waddeneiland.

Hierbij is aangegeven dat met een bezoek aan de Nederlandse kust een kustbezoek in Zeeland, Zuid-Holland, Noord-Holland of de Waddeneilanden wordt bedoeld waarbij men de Noordzee heeft gezien.

2.4. Steekproeftrekking en respons

Wijze van steekproeftrekking
De steekproef van de twee Nederlandse doelgroepen is van te voren verdeeld naar de variabelen geslacht x leeftijd, huishoudgrootte, hoogst genoten opleiding en regio (dat wil zeggen kustgemeenten versus overige Nederlandse gemeenten). De populatieverhouding van deze doelgroepen is gebaseerd op de gewogen resultaten van de maandscreening onder het GfK panel.

Om een zo representatief mogelijk beeld te krijgen, is voor de Nederlandse doelgroepen een weging opgenomen naar bovenstaande kenmerken. De weegefficiëntie is zeer hoog: 98,5% voor de doelgroep “recreatief bezoek” en 97,4% voor de doelgroep “(korte) vakantie”.

[3] Voor de Nederlanders is in de screening gevraagd naar een periode van drie jaar én het laatste bezoekjaar. Voor deze doelgroepen bleek het mogelijk om een steekproef te trekken uit bezoekers die het afgelopen jaar (2013) de Noordzeekust hebben bezocht voor toeristisch-recreatieve motieven. Voor de Duitse doelgroep was geen screening mogelijk.

De steekproef van de Duitse doelgroep kon niet vooraf worden verdeeld en achteraf gewogen, omdat er geen (schatting van de) populatieverhouding bekend is.

Respons
In totaal is de volgende respons (compleet ingevulde vragenlijsten) gerealiseerd in het onderzoek:

- 783 Nederlandse verblijfstoeristen;
- 1.168 Nederlandse dagrecreanten;
- 202 Duitse verblijfstoeristen.

In totaal hebben aldus 2.151 respondenten deelgenomen aan het onderzoek, waarvan 1.949 Nederlandse respondenten.

Betrouwbaarheid
In de navolgende hoofdstukken worden de uitkomsten weergegeven uitgedrukt in percentages. Hierbij moet rekening worden gehouden met een betrouwbaarheidsmarge. Een voorbeeld: van de Nederlandse dagrecreanten vormt uitwaaien/lekker buiten zijn voor 65,6% één van de belangrijkste drie redenen om de Nederlandse kust te bezoeken. Met een betrouwbaarheid van 95% kan worden gesteld dat het werkelijke percentage in de populatie tussen 62,9% en 68,3% ligt.

Waar in dit rapport wordt gesproken over significante verschillen tussen de onderzoeksgroepen, geldt altijd dat de verschillen significant zijn bij een betrouwbaarheidsniveau van 95%.

Interpretatie uitkomsten
Bij het interpreteren van de uitkomsten over de te verwachten effecten van een windpark binnen de 12-mijlszone moet rekening worden gehouden met het feit dat nadrukkelijk onderzoek is gedaan naar de effecten van één windpark op de beleving van de kust en het bezoek aan de kust met zicht op dit windpark. Er is geen onderzoek gedaan naar de effecten van meerdere windparken naast of achter elkaar.
Daarnaast moet met een aantal andere zaken rekening worden gehouden. Zo is men vooraf niet over alle aspecten van een bestemming op de hoogte en spelen meerdere aspecten een rol in het beslissingsproces (zoals afstand, bereikbaarheid, alternatieven, prijs, beschikbaarheid accommodatie, etc.). In het onderzoek is men duidelijk geconfronteerd met een windpark voor de kust waardoor men hier selectief op gericht was. Verder toont grootschalig onderzoek naar de correlatie tussen voorgenomen en daadwerkelijk gedrag aan dat niet iedereen zijn/haar gedrag juist voorspelt[4].

[4] De curve van de relatie tussen voorgenomen gedrag en daadwerkelijk gedrag is genoemd naar Daniel Yankelovich en verloopt exponentieel: als 100% aangeeft een bepaald gedrag te vertonen, zal in de praktijk doorgaans 70-80% dit gedrag vertonen, bij 20% is dit doorgaans 5-7% en bij 10% circa 4-5%. Met deze zogenaamde "Yankelovich-correctie" is geen rekening gehouden bij de weergave van de effecten in dit rapport. Een deel van de bezoekers die aangeeft een bestemming (waarschijnlijk) niet te bezoeken als er een windpark voor de kust ligt, zal in de praktijk toch komen. Anderzijds kunnen ook bezoekers die aangegeven een bestemming wel te (blijven) bezoeken met een windpark in de praktijk de bestemming toch niet meer bezoeken.

3. BEZOEKGEDRAG EN -MOTIEVEN NEDERLANDSE KUST

3.1. Inleiding

In dit hoofdstuk gaan we eerst in op het bezoekgedrag (3.2.) van de toeristisch-recreatieve bezoekers van het Nederlandse Noordzeestrand. Vervolgens komt het beeld dat deze bezoekers van de Nederlandse kust hebben aan de orde (3.3.) en gaan we in op hun bezoekmotieven (3.4.). Tot slot komt de intentie tot herhaalbezoek aan bod (3.5.). Hierbij wordt steeds onderscheid gemaakt tussen de groepen Nederlandse dagrecreanten, Nederlandse verblijfstoeristen en Duitse verblijfstoeristen.

3.2. Bezoekgedrag

Bezoekfrequentie: veelal meerdere bezoeken

In tabel 3.1. is het gemiddeld aantal bezoeken van de toeristisch-recreatieve bezoekers van het Nederlandse Noordzeekust in de afgelopen 3 jaar (2011 tot heden) weergegeven. Hieruit blijkt dat Nederlandse dagrecreanten de Nederlandse Noordzeekust gemiddeld bijna 15 keer hebben bezocht voor een recreatief bezoek vanuit huis. Nederlandse verblijfstoeristen hebben de Nederlandse kust gemiddeld 3,4 keer bezocht voor een vakantie in een Nederlandse kustplaats en/of Waddeneiland en zijn daarnaast ook gemiddeld 2,5 keer aan de Nederlandse kust geweest voor een recreatief bezoek vanuit huis. Duitse verblijfstoeristen bezoeken de Nederlandse kust ook vrij frequent. In de afgelopen 3 jaar gemiddeld 2,1 keer voor een (korte) vakantie en 1,2 keer voor een recreatief bezoek vanuit huis. Tot slot blijkt een recreatief bezoek aan de Nederlandse kust vanaf een vakantieadres buiten de Nederlandse kustplaatsen onder alle drie de groepen minder vaak voor te komen. De Nederlandse kust wordt kortom met name bezocht vanaf een vakantieadres nabij de kust of vanuit huis.

Tabel 3.1. Bezoekfrequentie afgelopen drie jaar (2011 tot en met medio oktober 2013)

	Nederlandse dagrecreanten	Nederlandse verblijfstoeristen	Duitse verblijfstoeristen
Vakantie in een Nederlandse kustplaats en/of Waddeneiland	0,8	3,4	2,1
Recreatief bezoek vanuit huis	14,7	2,5	1,2
Recreatief bezoek vanaf vakantieadres buiten Nederlandse kustplaats en/of Waddeneiland	0,4	0,4	0,4

Kustregio: gespreide populariteit

Grafiek 3.1. geeft een overzicht van de bezochte kustregio tijdens het meest recente bezoek van de dagrecreanten of verblijfstoeristen aan de Nederlandse kust. Hieruit blijkt dat een ruime meerderheid van de Nederlandse dagrecreanten de Hollandse kust heeft bezocht, waarin ook de badplaatsen Scheveningen, Kijkduin, Zandvoort en Noordwijk aan Zee liggen. Nederlandse verblijfstoeristen gaan voor een vakantie met name naar de Zeeuwse kust (inclusief de Zuid-Hollandse eilanden) en de Waddeneilanden, terwijl Duitse verblijfstoeristen zich verspreiden over de Noord-Hollandse, Hollandse en Zeeuwse kust. De Waddeneilanden worden beduidend minder bezocht door Duitse verblijfstoeristen dan door Nederlandse verblijfstoeristen.

Grafiek 3.1. Bezochte kustregio

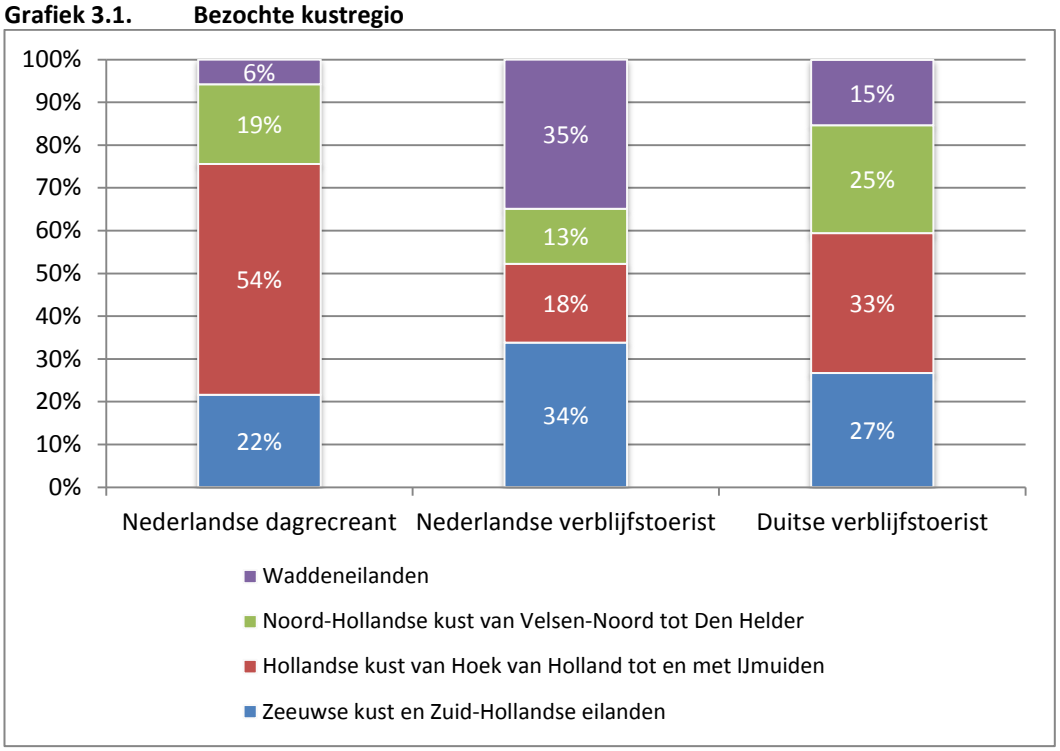

In deze rapportage is, waar relevant, aangegeven of er significante verschillen bestaan tussen de bezoekers van deze regio's. Deze verschillen (op het belang van een vrije horizon en effecten van een windpark voor de kust op aantrekkelijkheid, beleving of bezoekintentie) zijn er echter niet of nauwelijks. De resultaten per regio per onderzoeksgroep staan opgenomen in een digitale tabellenrapportage.

Verblijfsaccommodatie: hotel populairste accommodatie

Tijdens hun vakantie aan de Nederlandse kust, verblijft ruim 30% van de Nederlandse verblijfstoeristen in een hotel, ruim een kwart in een appartement/bungalow/vakantiewoning op een park en bijna 17% op een camping. Onder de Duitse verblijfstoeristen bestaat de top 3 van verblijfsaccommodaties uit een hotel (32%), een pension/bed en breakfast (19%) of een appartement/bungalow/vakantiewoning op een park (18%). Hieruit kan geconcludeerd worden dat een hotel de populairste accommodatie onder verblijfstoeristen van de Nederlandse kust, gevolgd door de vakantieparken. Campings zijn met name populair onder Nederlandse verblijfstoeristen, terwijl Duitse verblijfstoeristen vaker een pension of bed en breakfast opzoeken voor hun vakantie.

Activiteiten: wandelen op/langs het strand meest ondernomen activiteit

Wandelen op/langs het strand is de meest ondernomen activiteit tijdens een bezoek aan de Nederlandse kust voor alle drie de groepen (Nederlandse dagrecreant 66%, Nederlandse verblijfstoerist 81% en Duitse verblijfstoerist 78%). De Nederlandse dagrecreant gaat daarnaast vaak iets eten/drinken bij een strandtent/paviljoen (60%) en zonnen/luieren (37%). De Nederlandse verblijfstoerist gaat ook vaak iets eten/drinken bij een strandtent/paviljoen (69%) en maakt vaak een wandeling door de duinen (54%). De meest ondernomen activiteiten onder Duitse verblijfstoeristen, naast een wandeling over het strand, zijn een wandeling door de duinen (64%) en zonnen/luieren (58%).

3.3. Beeld van de kust

Beeld van de Nederlandse kust: strand, rust(ig), zee en gezelligheid
De dagrecreanten en verblijfstoeristen zijn gevraagd welk beeld hun meeste recent bezochte Nederlandse kustbestemming bij hen oproept. In tabel 3.2. is de top 10 van antwoorden weergegeven. Hieruit blijkt dat 'strand' door alle bezoekersgroepen het vaakst genoemd wordt. Nederlandse dagrecreanten noemen daarnaast vaak de rust en gezelligheid/gemoedelijkheid van de door hen bezochte Nederlandse kustbestemming. Ook de Nederlandse verblijfstoeristen noemen vaak de rust, naast de zee. Duitse verblijfstoeristen denken na het strand en de zee het vaakst aan het (musical)theater.

Tabel 3.2. Top 10 beeld van de Nederlandse kust

	Nederlandse dagrecreanten		Nederlandse verblijfstoeristen		Duitse verblijfstoeristen	
1.	Strand	30%	Strand	29%	Strand	25%
2.	Rust(ig)	16%	Rust(ig)	28%	Zee	15%
3.	Gezelligheid/ gemoedelijkheid	12%	Zee	17%	(Musical)theater	13%
4.	Zee	11%	Gezelligheid/ gemoedelijkheid	13%	Ontspannen	12%
5.	Eten en drinken / horeca	10%	Natuur	13%	Natuur	11%
6.	Gezellige/leuke strandtenten	10%	Weer	10%	Weer	11%
7.	Weer	8%	Uitwaaien	9%	Wind/frisse (zee)lucht	11%
8.	Uitwaaien	8%	Ontspannen	8%	Rust(ig)	11%
9.	Wandelen/lopen/ mooie wandelroutes	7%	Wind/frisse (zee)lucht	8%	Weet niet/ geen antwoord	10%
10.	Pier	7%	Ruimte	8%	Schoonheid/mooi	9%

Het uitzicht komt niet voor in de top-10 van associaties die men bij de Nederlandse kust heeft. Slechts een klein deel van de bezoekers noemt vergezichten/weids uitzicht/weidse blik. Van de Nederlandse vakantiegangers noemt 3,5% dit. Bij de Nederlandse dagrecreanten is dat 2,3% en bij de Duitse verblijfstoeristen 3,0%.

Strand meest aansprekende aspect Nederlandse kust… weids uitzicht nauwelijks genoemd
Gevraagd naar de (maximaal) drie meest aansprekende aspecten van de Nederlandse kust, noemen alle doelgroepen het strand (groot, breed, mooi, etc.), zie ook tabel 3.3. Voor Nederlanders spreekt ook de rust aan naast het gezellige/gemoedelijke karakter (dagrecreanten) en de natuur (verblijfstoeristen). De natuur spreekt de Duitse verblijfstoeristen ook zeer aan, net als de zee. Vergezichten of een weids uitzicht wordt slechts door een klein deel van de bezoekers als een van de meest aansprekende aspecten van de Nederlandse kust genoemd: 4,0% van de Nederlandse dagrecreanten, 3,7% van de Nederlandse verblijfstoeristen en 2,0% van de Duitse verblijfstoeristen noemt dit in zijn top-3.

Tabel 3.3. Top 3 meest aansprekende aspecten Nederlandse kust

	Nederlandse Dagrecreanten		Nederlandse verblijfstoeristen		Duitse verblijfstoeristen	
1.	Strand	25%	Rust(ig)	31%	Natuur	33%
2.	Rust(ig)	22%	Strand	30%	Strand	29%
3.	Gezelligheid	15%	Natuur	23%	Zee	26%

3.4. Bezoekmotieven

Uitwaaien/lekker buiten zijn en uitzicht over zee belangrijke bezoekmotieven
De Nederlandse dagrecreanten en Nederlandse en Duitse verblijfstoeristen zijn gevraagd naar hun (maximaal) 3 belangrijkste redenen om de Nederlandse kust te bezoeken. Deze bezoekmotieven zijn opgenomen in grafiek 3.2. Voor Nederlandse dagrecreanten en verblijfstoeristen is uitwaaien/lekker buiten zijn, de vaakst genoemde reden om de Nederlandse kust te bezoeken. Voor Duitse verblijfstoeristen geldt dat het genieten van uitzicht over zee het vaakst wordt genoemd als motief voor een bezoek aan de Nederlandse kust.

Grafiek 3.2. Bezoekmotieven (% in top 3)

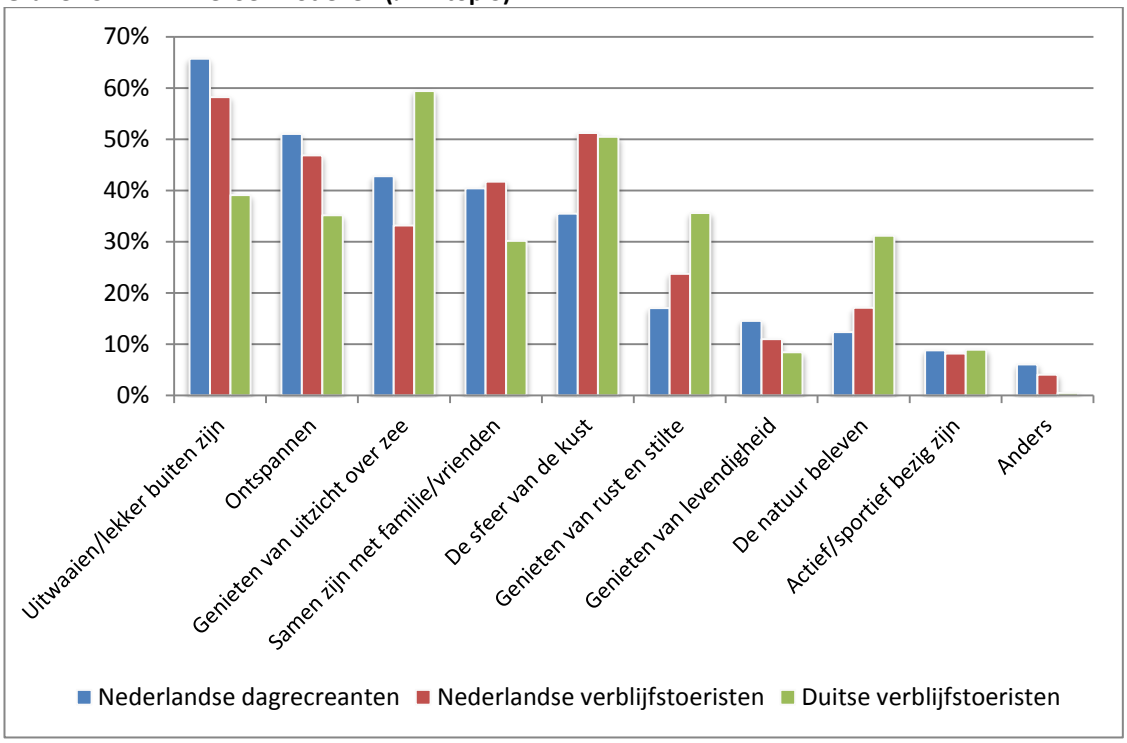

Uit een nadere analyse van het aspect 'uitzicht over zee' als bezoekmotief, blijkt dat circa 9% van de Nederlandse dagrecreanten en 9% van de Nederlandse verblijfstoeristen dit als belangrijkste bezoekmotief noemt[5], zie ook tabel 3.4. Voor Duitse verblijfstoeristen is het uitzicht over zee vaker het belangrijkste bezoekmotief (15%). In totaal noemt bijna 60% van de Duitse verblijfstoeristen dit als één van de drie belangrijke bezoekmotieven. Dit is bezoekmotief wordt door hen van alle voorgelegde bezoekmotieven het vaakst genoemd. Voor de Nederlandse dagrecreanten geldt dat uitzicht over zee op de 3e plaats komt in de rangorde van bezoekmotieven en voor de Nederlandse verblijfstoerist op de 5e plaats (zie ook grafiek 3.2.).
Geconcludeerd kan worden dat uitzicht over zee met name voor de Duitse verblijfstoerist en de Nederlandse dagrecreant een belangrijk motief is voor een bezoek aan de Nederlandse kust.

Tabel 3.4. Uitzicht over zee als bezoekmotief

	Nederlandse dagrecreanten	Nederlandse verblijfstoeristen	Duitse verblijfstoeristen
Als 1e bezoekmotief genoemd	9%	9%	15%
Als 1 van de 3 motieven genoemd	43%	33%	59%
Niet genoemd als bezoekmotief	57%	67%	41%

[5] Met de volgorde van antwoorden konden de respondenten een prioritering in belangrijkheid aan hun bezoekmotieven geven. Het eerst genoemde aspect is het belangrijkste.

Uitzicht over zee en mooi strand belangrijke aspecten van Nederlandse kust

De Nederlandse dagrecreanten, Nederlandse verblijfstoeristen en Duitse verblijfstoeristen is vervolgens gevraagd het belang van een aantal aspecten van de Nederlandse kust aan te geven door deze aspecten te scoren van zeer onbelangrijk tot zeer belangrijk. Grafiek 3.3. geeft inzicht het percentage van de bezoekers dat aangeeft een aspect (zeer) belangrijk te vinden. Hieruit blijkt dat bijna 90% van de Nederlandse dagrecreanten uitzicht over zee (89%), bereikbaarheid (89%) en mooi strand (88%) (zeer) belangrijk vinden. Nederlandse verblijftoeristen vinden de natuur (89%), mooi strand (89%) en uitzicht over zee (86%) het vaakst (zeer) belangrijk. Duitse verblijfstoeristen vinden deze aspecten ook het vaakst (zeer) belangrijk (uitzicht over zee 91%, natuur 90% en mooi strand 90%). Een vrije horizon wordt iets minder belangrijk gevonden, maar wordt nog altijd (zeer) belangrijk gevonden. Van de Nederlandse toeristen en recreanten vindt namelijk ruim 70% dit een (zeer) belangrijk aspect (waarmee het op de 7e plek staat). Duitse verblijfstoeristen vinden een vrije horizon relatief belangrijker: circa 84% vindt dit (zeer) belangrijk waarmee dit het 4e aspect is voor deze groep. Tot slot valt op dat Duitse verblijfstoeristen duurzaamheid veel vaker dan de Nederlandse bezoekersgroepen als (zeer) belangrijk aanduiden.

Grafiek 3.3. Belang van aspecten van de Nederlandse kust (% bezoekers (zeer) belangrijk)

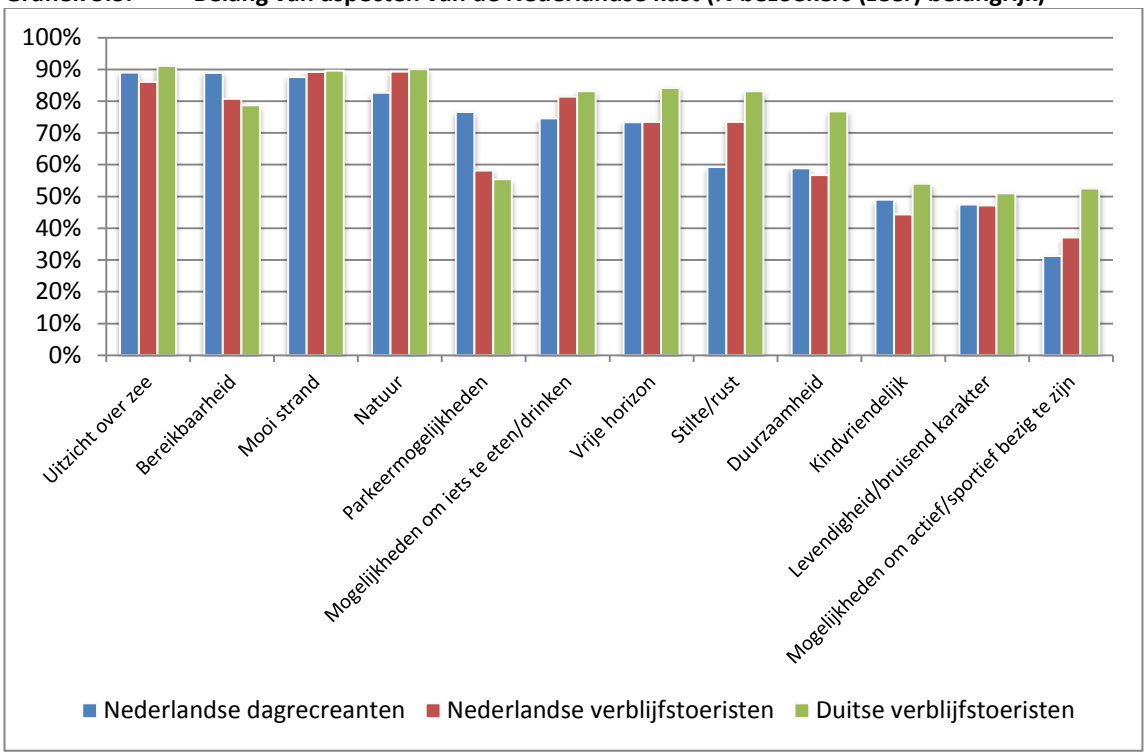

Opvallend verschil tussen de regio's is dat significant meer Nederlandse bezoekers van de Waddeneilanden de vrije horizon zeer belangrijk vinden dan de bezoekers van de Noord-Hollandse kust (vanaf Velsen-Noord tot Den Helder). Dit geldt zowel voor dagrecreanten als voor de Nederlandse verblijfstoeristen[6]. Mogelijke verklaring voor het lagere belang dat bezoekers van de Noord-Hollandse kust aan een vrije horizon hechten is de aanwezigheid van de bestaande twee windparken op zee voor de Noord-Hollandse kust.

[6] We zien dit grotere belang dat bezoekers van de Wadden hechten aan een vrije horizon niet terugkomen in een lagere bezoekintentie of een significant negatiever effect van een windpark op het bezoek. Wel geven Nederlandse verblijfstoeristen die de Wadden hebben bezocht vaker aan dat een windpark een (zeer) negatief effect zal hebben op de beleving (44,5%) dan Nederlandse verblijfstoeristen aan de Noord-Hollandse kust (28,1%). Dit zien we echter niet terug in een significant groter negatief effect op het toekomstige bezoek.

3.5. Intentie herhaalbezoek

Tabel 3.5. geeft inzicht in de herhalingsintentie voor een bezoek aan de Nederlandse kust. Circa 93% van de Nederlandse dagrecreanten, 92% van de Nederlandse verblijftoeristen en 89% van de Duitse verblijftoeristen geeft aan zeker of misschien van plan te zijn om de Nederlandse kust binnen 12 maanden (voor dagrecreanten) of 3 jaar (voor verblijfstoeristen) opnieuw te bezoeken voor een recreatief bezoek of een (korte) vakantie. Slechts 2% van de Nederlandse dagrecreanten en Nederlandse verblijftoeristen geeft aan (waarschijnlijk) niet van plan te zijn om de Nederlandse kust opnieuw te bezoeken. Dit percentage ligt iets hoger onder de Duitse verblijfstoeristen, daarvan geeft 5% aan geen herhalingsintentie te hebben. Over het algemeen kan geconcludeerd worden dat de intentie voor een herhalingsbezoek aan de Nederlandse kust hoog is.

Tabel 3.5. Herhalingsintentie bezoek

	Nederlandse dagrecreanten	Nederlandse verblijfstoeristen	Duitse verblijfstoeristen
Ja, zeker	68%	67%	56%
Ja, waarschijnlijk wel	24%	25%	32%
Nee, waarschijnlijk niet	2%	2%	5%
Nee, zeker niet	0%	0%	0%
Weet nog niet	6%	7%	6%

4. EFFECTEN OP AANTREKKELIJKHEID, BELEVINGSWAARDE EN BEZOEKINTENTIE

4.1. Inleiding

In dit hoofdstuk gaan we in op de effecten van windparken binnen 12 NM op de aantrekkelijkheid van (het uitzicht aan) de kust, de belevingswaarde en de bezoekintentie aan de Nederlandse kust. Hiervoor is gebruik gemaakt van de techniek van een 'split run', waarbij aan de drie onderzoeksgroepen aselect één van de vier foto's van (het uitzicht over zee) aan de kust is voorgelegd:

- Foto 1: een foto van de bestaande situatie zonder windpark;
- Foto 2: een foto met een windpark op 3 NM (bijna 6 kilometer);
- Foto 3: een foto met een windpark op 7 NM (circa 13 kilometer);
- Foto 4: een foto met een windpark op 12 NM (ruim 22 kilometer).

Er is gebruik gemaakt van een bestaande foto waarbij een windpark op verschillende afstanden van de kust is gevisualiseerd. Het betreft een windpark met 32 windturbines in een grid van 8x4 met de rij van 8 parallel aan het strand. Het zijn windturbines met een ashoogte van 85 meter en een rotordiameter van ongeveer 125 meter met de motor richting de kust (de tiphoogte bedraagt dus ongeveer 147,5 meter). De fotosimulaties zijn gemaakt door Pondera Consult. De foto's zijn in het onderzoek beeldvullend getoond. Onderstaand zijn de foto's verkleind weergegeven. In bijlage 2 zijn de foto's groter afgebeeld.

Foto 1: Bestaande situatie (geen windpark)

Foto 2: windpark op 3 NM (bijna 6 kilometer)

Foto 3: windpark op 7 NM (ongeveer 13 kilometer)

Foto 4: windpark op 12 NM (ruim 22 kilometer)

Na het zien van de foto's zijn de verblijfstoeristen en dagrecreanten bevraagd over:

- De aantrekkelijkheid van (het uitzicht) op de foto (en indien het uitzicht niet aantrekkelijk is de reden(en) hiervoor);
- Invloed op de belevingswaarde van de kust;
- Invloed op de plannen voor een toekomstig bezoek aan de kust.

Het vergelijken van de uitkomsten op deze vragen tussen de vier subgroepen, geeft inzicht in het verschil in waardering van (het uitzicht over zee vanaf) de kust met en zonder windpark op zee (4.2.) en de invloed op de belevingswaarde van de kust (4.3.) en plannen voor een toekomstig bezoek (4.4.).

4.2. Effecten op aantrekkelijkheid kust

Windpark maakt uitzicht op zee minder aantrekkelijk
In tabel 4.1. staat het gemiddelde rapportcijfer dat Nederlandse dagrecreanten en Nederlandse en Duitse verblijfstoeristen geven voor de aantrekkelijkheid van het uitzicht op zee (het cijfer 1 staat voor zeer onaantrekkelijk en een 10 is zeer aantrekkelijk). Hieruit blijkt dat de foto zonder windpark op zee hoog wordt beoordeeld door alle onderzoeksgroepen: met minimaal een 8. De Nederlandse dagrecreanten waarderen het uitzicht op zee op de foto's met een windpark significant minder dan op de foto zonder windpark. Tegelijktijdig geldt dat naarmate het windpark dichter bij de kust staat, de waardering van het uitzicht op zee significant afneemt. Hetzelfde effect is zichtbaar in de beoordeling door de Nederlandse verblijfstoeristen. Voor de Duitse verblijfstoerist geldt ook dat de waardering van het uitzicht afneemt, maar alleen de foto met een windpark op bijna 6 km wordt als significant minder aantrekkelijk beoordeeld dan foto zonder windpark (en ook de foto met een windpark op 22 km).

Tabel 4.1. Beoordeling foto's (gemiddeld rapportcijfer voor uitzicht op zee)

	Nederlandse dagrecreanten	Nederlandse verblijfstoeristen	Duitse verblijfstoeristen
Foto 1: Geen windpark op zee	8,1	8,3	8,9
Foto 2: Windpark op 6 km uit de kust	5,9	5,9	7,4
Foto 3: Windpark op 13 km uit de kust	6,8	7,1	8,1
Foto 4: Windpark op 22 km uit de kust	7,6	7,8	8,5

Geconcludeerd kan worden dat het plaatsen van een windpark op zee het uitzicht op zee duidelijk minder aantrekkelijk maakt en hoe dichterbij deze bij de kust wordt geplaatst hoe groter (nadeliger) het effect is. Bij Duitse verblijfstoeristen is het effect iets minder groot dan bij de Nederlanders.

Dit effect is ook zichtbaar in het percentage bezoekers dat het uitzicht op de foto met een onvoldoende heeft beoordeeld (rapportcijfer ≤ 5), zie tabel 4.2. Dit neemt toe naarmate een windpark dichter bij de kust staat. Het negatieve effect is het grootst bij de Nederlandse dagrecreanten en het kleinst bij de Duitse verblijfstoeristen. Opvallend is ook dat vrijwel geen Duitse verblijfstoerist hier de windmolens als motivatie voor noemt. De Nederlandse toeristen en recreanten noemen de windmolens namelijk veelvuldig als motivatie (m.n. uitzicht op windmolens, windmolens zijn horizonvervuiling/niet mooi/lelijk, windmolens verstoren het gevoel van oneindigheid/de weidsheid, etc.).

Tabel 4.2. Beoordeling foto's (aandeel onvoldoende (≤ 5) voor uitzicht op zee)

	Nederlandse dagrecreanten	Nederlandse verblijfstoeristen	Duitse verblijfstoeristen
Foto 1: Geen windpark op zee	10%	2%	4%
Foto 2: Windpark op 6 km uit de kust	50%	33%	16%
Foto 3: Windpark op 13 km uit de kust	30%	16%	10%
Foto 4: Windpark op 22 km uit de kust	19%	8%	8%

Windpark maakt Nederlandse kust minder aantrekkelijk

De Nederlandse dagrecreanten, Nederlandse verblijfstoeristen en Duitse verblijfstoeristen hebben diverse aspecten op de foto's met een rapportcijfer beoordeeld. In tabel 4.3. staan de rapportcijfers weergegeven die de respondenten die de foto zonder windpark hebben gezien, hebben gegeven. Hieruit blijkt dat alle aspecten hoog worden beoordeeld en dat 'uitzicht over zee' het hoogst wordt beoordeeld door de verschillende onderzoeksgroepen. Verder valt op dat de Duitse verblijfstoeristen alle aspecten op de foto een hoger cijfer toebedelen dan de Nederlanders.

Tabel 4.3. Beoordeling aantrekkelijkheid aspecten foto 1: Geen windpark

	Nederlandse dagrecreanten	Nederlandse verblijfstoeristen	Duitse verblijfstoeristen
Stilte/rust	7,1	7,5	8,2
Natuur	7,3	7,8	8,9
Uitzicht over zee	8,2	8,4	9,2
Vrije horizon	8,2	8,3	8,9
Gemoedelijke sfeer	7,8	8,0	8,4
Mooi strand	7,7	8,0	8,8
Kindvriendelijk	7,3	7,2	7,6
Duurzaamheid	7,0	7,1	8,4

Ook de respondenten die een foto met een windpark hebben gezien, hebben de diverse aspecten op de foto's beoordeeld met een rapportcijfer. In tabel 4.4. t/m 4.6. staat per bezoekersgroep het verschil in de beoordeling ten opzichte van de foto zonder windpark.

Uit tabel 4.4 blijkt dat Nederlandse dagrecreanten die een foto hebben gezien met een windpark alle aspecten op de foto als minder aantrekkelijk beoordelen dan de Nederlandse dagrecreanten die de foto zonder windpark hebben gezien, al is dit effect niet significant voor alle aspecten. De groep Nederlandse dagrecreanten die de foto met een windpark op 22 km uit de kust heeft gezien, beoordeelt de aspecten 'vrije horizon' en 'uitzicht over zee' als significant minder aantrekkelijk dan de dagrecreanten die de foto zonder windpark beoordeelden. Voor de groep die de foto met een windpark op 13 km uit de kust heeft gezien, geldt dat zij de 'vrije horizon', het 'uitzicht over zee', de 'gemoedelijke sfeer' en 'mooi strand' significant lager waarderen. Tot slot geldt dat de groep die de foto met een windpark op 6 km uit de kust heeft gezien, alle aspecten significant minder aantrekkelijk vinden met uitzondering van het aspect 'duurzaamheid'.

Tabel 4.4. Verschil rapportcijfer t.o.v. foto zonder windpark Nederlandse dagrecreanten

	Windpark op 6 km uit de kust	Windpark op 13 km uit de kust	Windpark op 22 km uit de kust
Stilte/rust	-0,5*	-0,1	-0,0
Natuur	-1,0*	-0,4	-0,1
Uitzicht over zee	-2,5*	-1,5*	-0,7*
Vrije horizon	-3,4*	-2,1*	-1,1*
Gemoedelijke sfeer	-1,0*	-0,4*	-0,3
Mooi strand	-0,7*	-0,4*	-0,2
Kindvriendelijk	-0,4*	-0,0	-0,1
Duurzaamheid	-0,2	-0,0	-0,1

* Significant verschil ten opzichte van foto zonder windpark (met 95% betrouwbaarheid)

Bij de Nederlandse verblijfstoeristen heeft een windpark ook op meer afstand uit de kust op meer aspecten een significant negatief effect, dan bij de groep dagrecreanten (zie tabel 4.5.). De groep Nederlandse verblijfstoeristen die de foto met een windpark op 22 kilometer uit de kust heeft gezien, vindt alle aspecten significant minder aantrekkelijk dan de Nederlandse verblijfstoeristen die de foto zonder windpark beoordeelden, met uitzondering van de aspecten 'stilte/rust', 'kindvriendelijkheid' en 'duurzaamheid'. Voor de Nederlandse verblijfstoeristen die de foto met een windpark op 13 kilometer of de foto met een windpark op 6 kilometer zagen, geldt dat alleen de 'kindvriendelijkheid' en de 'duurzaamheid' niet significant minder aantrekkelijk worden gevonden.

Tabel 4.5. Verschil rapportcijfer t.o.v. foto zonder windpark Nederlandse verblijfstoeristen

	Windpark op 6 km uit de kust	Windpark op 13 km uit de kust	Windpark op 22 km uit de kust
Stilte/rust	-1,0*	-0,5*	-0,4
Natuur	-1,5*	-0,9*	-0,6*
Uitzicht over zee	-2,7*	-1,7*	-0,9*
Vrije horizon	-3,4*	-2,2*	-1,3*
Gemoedelijke sfeer	-1,2*	-0,8*	-0,6*
Mooi strand	-1,1*	-0,6*	-0,5*
Kindvriendelijk	-0,2	-0,0	-0,1
Duurzaamheid	-0,3	-0,2	-0,3

* Significant verschil ten opzichte van foto zonder windpark (met 95% betrouwbaarheid)

Bij de Duitse verblijfstoeristen heeft een windpark op 22 kilometer uit de kust geen significant negatief effect op de beoordeling (zie tabel 4.6.). De verschillen zijn te verwaarlozen. De groep Duitse verblijfstoeristen die de foto met een windpark op 13 kilometer uit de kust heeft gezien, beoordeelt de aspecten 'natuur', 'uitzicht over zee' en 'duurzaamheid' als significant minder aantrekkelijk dan de Duitse verblijfstoeristen die de foto zonder windpark beoordeelden. Tot slot geldt dat de groep die de foto met een windpark op 6 kilometer uit de kust heeft gezien, bijna alle aspecten significant minder aantrekkelijk vindt met uitzondering van de aspecten 'stilte/rust' en 'kindvriendelijkheid'. De lagere beoordeling voor het aspect 'duurzaamheid' is overigens opvallend, aangezien het windpark op de foto onder Nederlanders geen negatief effect had op de beoordeling van dit aspect.

Tabel 4.6. Verschil rapportcijfer t.o.v. foto zonder windpark Duitse verblijfstoeristen

	Windpark op 6 km uit de kust	Windpark op 13 km uit de kust	Windpark op 22 km uit de kust
Stilte/rust	-0,9	-0,7	-0,4
Natuur	-1,1*	-1,3*	-0,4
Uitzicht over zee	-1,8*	-1,1*	-0,3
Vrije horizon	-2,5*	-1,1	-0,1
Gemoedelijke sfeer	-1,3*	-1,0	-0,4
Mooi strand	-1,1*	-0,8	-0,0
Kindvriendelijk	+0,1	-0,1	+0,2
Duurzaamheid	-1,4*	-1,3*	-0,3

* Significant verschil ten opzichte van foto zonder windpark (met 95% betrouwbaarheid)

Geconcludeerd kan worden dat een windpark in het algemeen een negatief effect heeft op de beoordeling van de aantrekkelijkheid van de kust op de foto. Daarnaast blijkt dat hoe dichter het windpark bij de kust ligt, hoe sterker het negatieve effect is.

Bij een windpark op 6 kilometer uit de kust vinden alle onderzoeksgroepen bijna alle aspecten significant minder aantrekkelijk met uitzondering van 'stilte/rust', 'kindvriendelijk' en 'duurzaamheid'. Bij een windpark op 13 kilometer uit de kust geldt dat alle onderzoeksgroepen de 'natuur' en het 'uitzicht over zee' significant minder aantrekkelijk vinden. Bij een windpark op 22 kilometer uit de kust is er geen aspect dat door alle onderzoeksgroepen significant lager wordt beoordeeld. Voor alle drie de onderzoeksgroepen is er bij een windpark op 6 of 13 kilometer sprake van het "horn-effect": door de aanwezigheid van één (voor de waarnemer) ongunstig aspect wordt het totale oordeel negatief beïnvloed. In dit geval vormt het windpark op de foto het aspect dat negatief doorwerkt in het oordeel van de bezoekers over (bijna) alle aspecten op de foto (zoals bijvoorbeeld gemoedelijke sfeer, mooi strand, etc.). Voor de Nederlandse verblijfstoeristen gaat dit "horn-effect" ook op bij een windpark op 22 kilometer.

4.3. Verwachte effecten op beleving

Windpark opgevallen op de foto

De onderzoeksgroepen die een foto hebben beoordeeld waarop een windpark op zee te zien was (foto 2, 3 en 4) hebben de vraag voorgelegd gekregen of dit hen ook was opgevallen. Van de bezoekers die een foto met een windpark op 6 kilometer uit de kust hebben gezien, is bijna driekwart van de Nederlandse dagrecreanten (74%), 68% van de Nederlandse verblijfstoeristen en ruim de helft van de Duitse verblijfstoeristen (52%) dat (zeer) duidelijk opgevallen. Het percentage bezoekers dat het windpark (zeer) duidelijk is opgevallen is onder de bezoekers die een foto met een windpark op 13 kilometer uit de kust een stuk lager: bijna de helft van de Nederlandse dagrecreanten (48%), 42% van de Nederlandse verblijfstoeristen en een bijna een kwart van de Duitse verblijfstoeristen (24%). Bij een windpark op 22 kilometer uit de kust nemen deze percentages nog verder af. Een kwart van de Nederlandse dagrecreanten (24%), 18% van de Nederlandse verblijfstoeristen en 16% van de Duitse verblijfstoeristen is dat (zeer) duidelijk opgevallen. Over het algemeen betekent dit dat hoe verder het windpark uit de kust geplaatst wordt, hoe minder het opvalt. Daarnaast blijkt dat het windpark op de foto's de Duitse verblijfstoeristen minder is opgevallen dan de Nederlanders. Een grafiek waarin de antwoorden verder zijn uitgesplitst is opgenomen in bijlage 3.

Deel van bezoekers vindt windpark storend

Vervolgens is gevraagd in hoeverre men het windpark op zee storend vindt, op een schaal van (helemaal) niet storend tot zeer storend. In tabel 4.7. zijn de antwoorden van de diverse onderzoeksgroepen weergegeven. In bijlage 3 is tevens een grafiek opgenomen met alle antwoord-categorieën. Uit tabel 4.6. blijkt dat circa 10-35% van de Nederlandse bezoekers het windpark (zeer) storend vindt en circa 10-20 % van de Duitse verblijfstoeristen. Dat wil zeggen dat de Duitse verblijfstoeristen een windpark minder storend vinden dan de Nederlandse toeristen. Daarnaast kan geconcludeerd worden, dat hoe dichter een windpark bij de kust staat, hoe groter de groep is die het windpark (zeer) storend vindt.

Tabel 4.7. Windpark (zeer) storend

	Nederlandse dagrecreanten	Nederlandse verblijfstoeristen	Duitse verblijfstoeristen
Foto 2: Windpark op 6 km uit de kust	33%	34%	22%
Foto 3: Windpark op 13 km uit de kust	19%	18%	12%
Foto 4: Windpark op 22 km uit de kust	11%	10%	8%

Windpark negatief effect op beleving

Om de te verwachte effecten op de belevingswaarde van Nederlandse dagrecreanten, Nederlandse verblijfstoeristen en Duitse verblijfstoeristen in beeld te brengen, zijn de onderzoeksgroepen geïnformeerd over de plannen om in de toekomst nieuwe windparken te realiseren tussen de 6 en 23 km uit de kust. Hierbij is aangegeven dat het windpark regelmatig (met foto 1), vrijwel altijd (met foto 2), regelmatig (met foto 3) en af en toe (met foto 4) zichtbaar zijn vanaf het strand en de duinen. Hierbij zijn de respondenten die eerder een foto met een windpark hebben gezien ook verwezen naar deze foto (de respondenten die eerder foto 1 zonder windpark hebben gezien zijn dus alleen tekstueel geïnformeerd). Vervolgens is hen gevraagd welk effect het windpark op zee heeft op hun beleving van de Nederlandse kust, zie grafiek 4.1.

Grafiek 4.1. Beleving bij windpark op zee

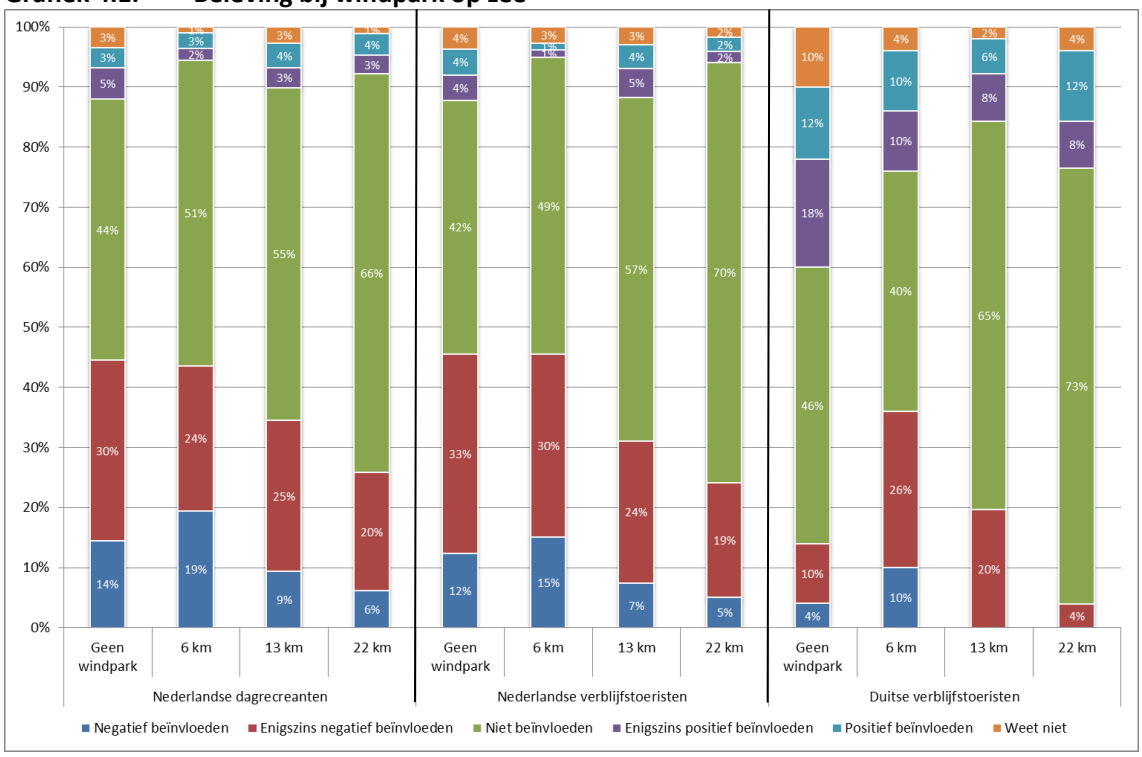

Uit grafiek 4.1. kan geconcludeerd worden dat het windpark een negatief effect zal hebben op de beleving van de Nederlandse kust van dagrecreanten en verblijfstoeristen. Het effect neemt af naarmate het windpark verder van de kust af staat. Bij de Duitse verblijfstoeristen is, in het geval van een windpark op 22 km, de groep die aangeeft dat een windpark de beleving (enigszins) positief zal beïnvloeden (20%) zelfs groter dan de groep die een enigszins negatieve effect (4%) aangeeft. Opvallend is dat Nederlandse bezoekers die in het onderzoek eerder een foto zonder windpark hebben gezien vergelijkbaar reageren als de groep die de foto met een windpark op 6 km heeft gezien. Kennelijk vormt men zich van “een windpark op 6-22 km uit de kust dat regelmatig te zien is” een beeld dat overeenkomt met de situatie zoals dat zou zijn bij een windpark op 6 km.

4.4. Verwachte effecten op bezoekintentie

Het te verwachten effect op de intentie voor een (herhalings)bezoek kan op twee manieren worden geanalyseerd:

- Het verschil in de aangegeven intentie voor een bezoek aan de Nederlandse kust met het uitzicht op zee zoals getoond op de verschillende foto’s;
- De rol die aan een windpark op zee wordt toegekend in het beslissingsproces en de gevolgen voor de bezoekintentie.

Bezoekintentie neemt af onder dagrecreanten bij een windpark op 6 of 13 km voor de kust
Dagrecreanten is gevraagd of ze de Nederlandse kust met het getoonde uitzicht willen bezoeken voor een recreatief bezoek. Grafiek 4.2. geeft inzicht in de verschillen in bezoekintentie onder Nederlandse dagrecreanten tussen de vier foto's.

Grafiek 4.2. Bezoekintentie Nederlandse dagrecreanten na het zien van de foto

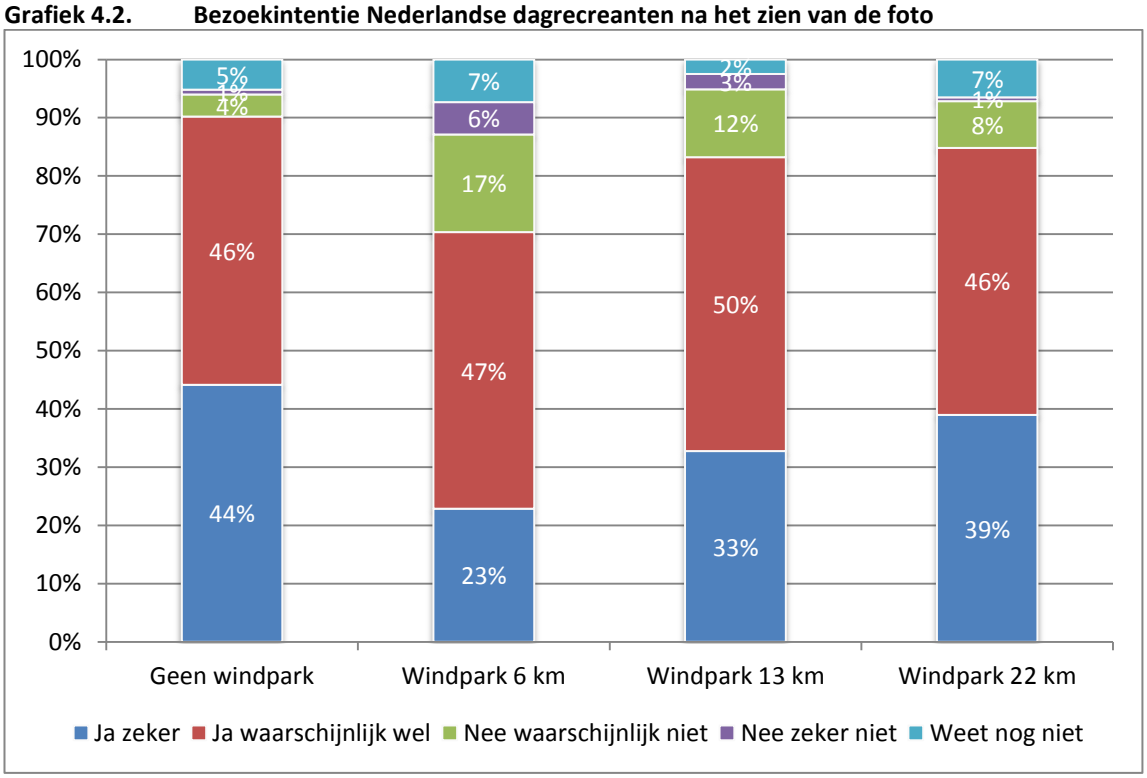

Uit deze grafiek blijkt duidelijk dat een windpark op 3 NM (bijna 6 km) of 7 NM (circa 13 km) voor de kust een nadelig effect heeft op de bezoekintentie. De groep die deze kust zeker wil bezoeken neemt (duidelijk) af. Bij een windpark op 3 NM (bijna 6 km) is deze groep met 23% significant kleiner dan bij de andere foto's. Voor een windpark op 13 km geldt ook dat de intentie om de kust zeker te bezoeken afneemt ten opzichte van de situatie zonder (zichtbaar) windpark. Bij een windpark op bijna 6 km neemt de groep die deze kust zeker niet of waarschijnlijk niet wil bezoeken ook duidelijk toe (tot samen circa 23%). Bij een windpark op 13 km neemt alleen de groep die aangeeft deze kustbestemming waarschijnlijk niet te zullen bezoeken significant toe (ten opzichte van de foto zonder windpark). Tussen de foto met een windpark op 22 km en zonder windpark bestaan geen significante verschillen in de bezoekintentie.

Ook onder verblijfstoeristen neemt bezoekintentie af bij een windpark voor de kust
Voor Nederlandse verblijfstoeristen geldt eveneens dat de bezoekintentie afneemt, met name bij een windpark op 6 km voor de kust (zie ook grafiek 4.3. op de volgende pagina). De groep die de Nederlandse kust met uitzicht op een windpark zeker wel zal bezoeken voor een (korte) vakantie neemt significant af (dit geldt voor alle getoonde afstanden). Voor een windpark op 6 km voor de kust geldt ook dat de groep die deze kust (waarschijnlijk) niet zal bezoeken toeneemt ten opzichte van een situatie zonder windpark. De groep die deze kust zeker niet zegt te gaan bezoeken is groter dan bij de situatie zonder windpark of met een windpark op 12 NM (ongeveer 22 km). Ook de groep die aangeeft de kust waarschijnlijk niet te bezoeken is groter dan bij de andere foto's.

Grafiek 4.3. Bezoekintentie Nederlandse verblijfstoeristen na het zien van de foto

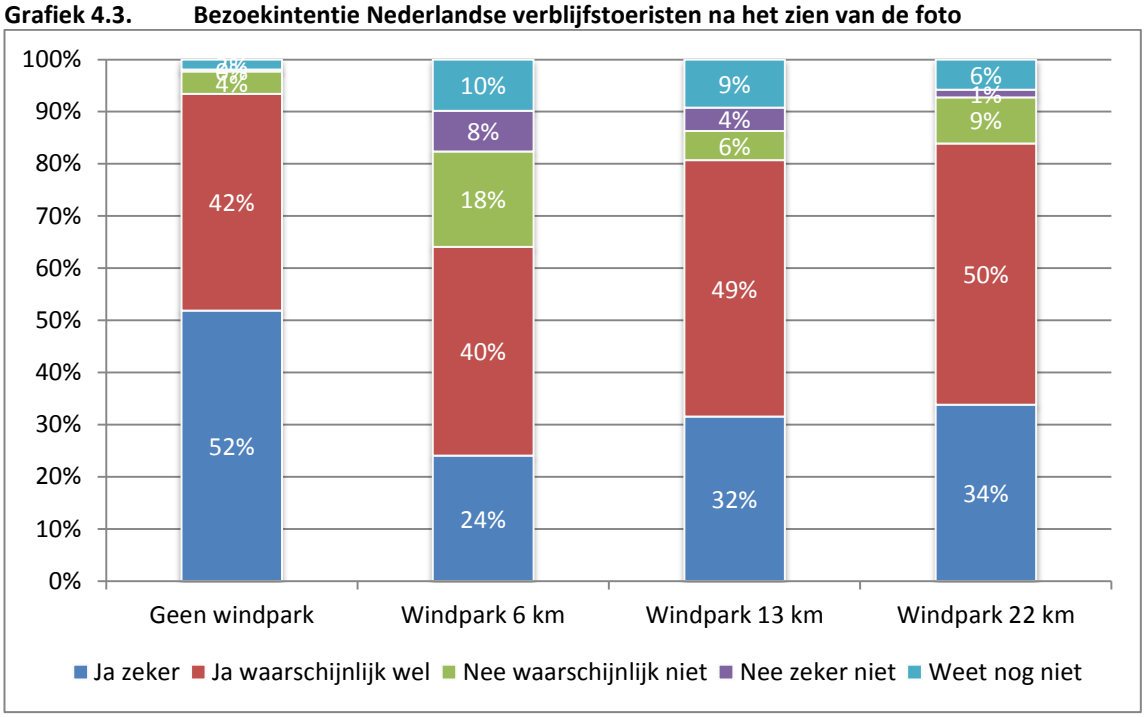

Voor Duitse verblijfstoeristen kan uit grafiek 4.4. een vergelijkbaar beeld worden afgelezen: de groep die de kust zeker wel wil bezoeken voor een (korte) vakantie is kleiner bij een windpark op 6 km of 13 km (dan bij een kust zonder windpark of een windpark op 22 km). En de groep die deze kust waarschijnlijk niet zal bezoeken is groter. Voor de Duitse verblijfstoeristen geldt wel dat de verschillen tussen de foto's niet significant zijn (bij deze steekproefomvang[7] en een betrouwbaarheid van 95%), waardoor hieraan geen harde conclusie kan worden verbonden.

Grafiek 4.4. Bezoekintentie Duitse verblijfstoeristen na het zien van de foto

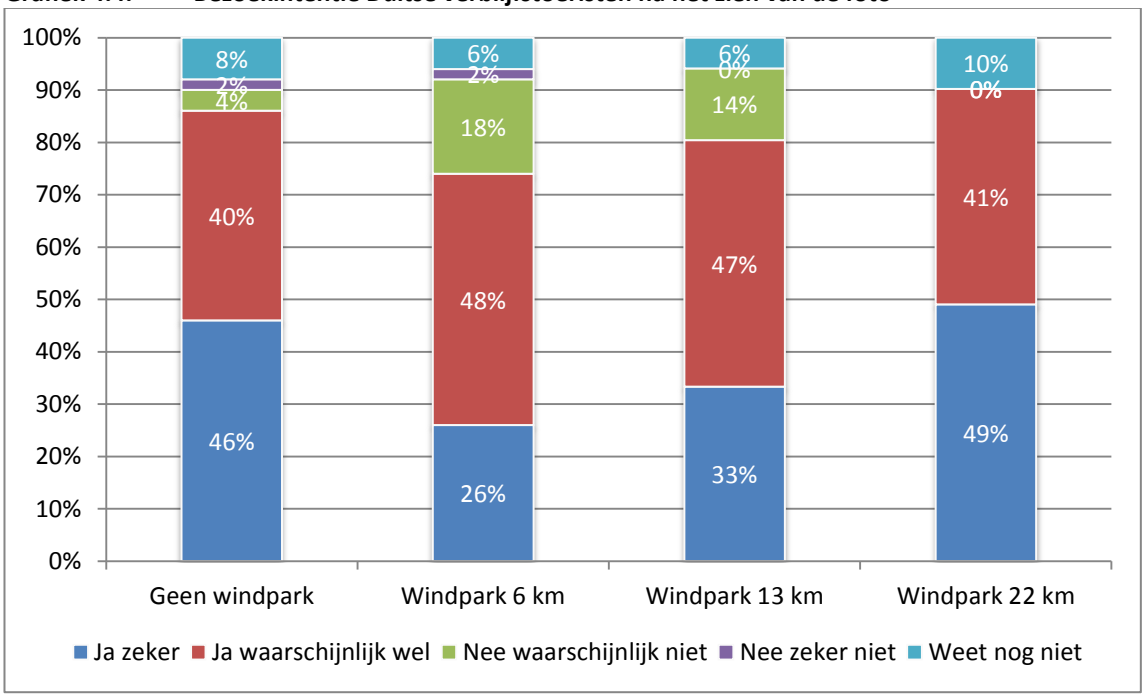

[7] Door de split run is elke foto door ongeveer een kwart van de respondenten gezien. Dit betekent ongeveer 50 Duitse verblijfstoeristen per foto. Voor de bezoekintentie zijn de verschillen hiertussen niet significant. Voor de Nederlandse verblijfstoeristen en dagrecreanten was de steekproefomvang veel groter en zijn er wel significante verschillen.

Windpark voor de kust speelt voor meeste bezoekers een rol in het beslissingsproces
Aan de respondenten is ook de mogelijke toekomstsituatie met een windpark voor de kust voorgelegd, waarbij is aangegeven dat dit windpark, afhankelijk van het weer, af en toe tot vrijwel altijd zichtbaar is vanaf het strand en de duinen[8]. Hierbij is gevraagd in welke mate dat meespeelt in de beslissing om een Nederlandse kustplaats en/of Waddeneiland met uitzicht op dit windpark te bezoeken voor een recreatief bezoek respectievelijk (korte) vakantie. In onderstaande tabel is aangegeven voor welk deel van de respondenten dit een rol speelt[9].

Tabel 4.8. Aandeel bezoekers waarbij windpark voor de kust een rol speelt bij bezoekbeslissing

	Nederlandse dagrecreanten	Nederlandse verblijfstoeristen	Duitse verblijfstoeristen
Foto 2: Windpark op 6 km uit de kust	68%	59%	76%
Foto 3: Windpark op 13 km uit de kust	60%	54%	67%
Foto 4: Windpark op 22 km uit de kust	51%	48%	51%

% van alle bezoekers

Uit tabel 4.8. blijkt een windpark voor de kust voor circa 50-75% van de toeristen en recreanten een rol te spelen in het beslissingsproces. Naarmate een windpark verder uit de kust ligt, neemt dit aandeel af. Bij een windpark op 22 km is de groep toeristen/recreanten waarbij het windpark geen rol speelt significant groter dan bij een windpark op 6 km (voor alle groepen een voor Nederlandse dagrecreanten ook ten opzichte van een windpark op 13 km).
Verder blijkt dat een windpark op 6 km voor de kust voor ongeveer 11-12% van de Nederlanders een grote rol speelt bij de bezoekbeslissing. Dit is significant meer dan wanneer een windpark op 13 of 22 km voor de kust zou komen (dan speelt het voor 3-5% een grote rol).

Windpark voor de kust heeft voor circa 10-25% bezoekers gevolgen voor bezoekintentie
Indien een windpark voor de kust voor bezoekers een rol speelt in het beslissingsproces is gevraagd of dit gevolgen heeft voor de bezoekintentie. In tabel 4.9. is aangegeven welk deel van de bezoekers aangeeft dat een windpark voor de kust gevolgen zal hebben voor de bezoekintentie (dit betreft het percentage van alle bezoekers).

Tabel 4.9. Aandeel bezoekers waarbij windpark voor de kust effect heeft op bezoekintentie

	Nederlandse dagrecreanten	Nederlandse verblijfstoeristen	Duitse verblijfstoeristen
Foto 2: Windpark op 6 km uit de kust	21%	23%	28%
Foto 3: Windpark op 13 km uit de kust	16%	12%	10%
Foto 4: Windpark op 22 km uit de kust	8%	9%	10%

% van alle bezoekers

Uit tabel 4.9. kan worden afgelezen dat een windpark op 6 km uit de kust voor meer dan 20% van de Nederlandse toeristen en recreanten gevolgen heeft op de bezoekintentie. Dit geldt voor ongeveer 28% van de Duitse verblijfstoeristen. Bij een windpark op 13 km voor de kust neemt dit aandeel af tot circa 10% van de verblijfstoeristen en 16% van de Nederlandse dagrecreanten. Bij een windpark op ongeveer 22 km uit de kust geeft minder dan 10% van de toeristen/recreanten aan dat dit effect zal hebben op de bezoekintentie voor een kustplaats of Waddeneiland met uitzicht op een windpark.

[8] Voor de foto's 2 t/m 4 is hierbij ook verwezen naar de getoonde foto. Bij de situatieschets is aangegeven dat het windpark af en toe te zien is (indien 22 km voor de kust), regelmatig te zien is (indien 13 km voor de kust en ook bij respondenten die foto 1 gezien hebben) of vrijwel altijd zichtbaar is (indien 6 km voor de kust).
[9] Antwoordmogelijkheden waren: geen rol, nauwelijks een rol, enigszins een rol, een grote rol en weet niet.

Maximaal 20% kustbezoekers zou nieuwe bestemming niet bezoeken met windpark
Aan de bezoekers die hebben aangegeven dat een windpark voor de kust gevolgen zal hebben voor hun bezoekintentie is gevraagd wat de aard van dit effect zal zijn. Dit is zowel gevraagd voor een kustbestemming die ze nog nooit bezocht hebben (bezoekintentie nieuwe bestemming) als voor een bestemming die ze al wel eens bezocht hebben (intentie herhaalbezoek).

In tabel 4.10. is aangegeven welk deel van de bezoekers een nieuwe bestemming (waarschijnlijk) niet zou bezoeken indien er een windpark voor de kust zichtbaar zou zijn. Hieruit kan worden afgelezen dat ongeveer 17-20% van de bezoekers een bestemming die men nog nooit heeft bezocht (waarschijnlijk) niet zou bezoeken als er een windpark op 3 NM (bijna 6 km) voor de kust zou liggen. Bij een windpark verder voor de kust daalt dit. Bij een windpark op 22 km uit de kust is dit aandeel gedaald tot ongeveer 6-8% van de Nederlandse bezoekers en 2% van de Duitse verblijfstoeristen.

Tabel 4.10. Aandeel bezoekers negatieve bezoekintentie nieuwe bestemming door windpark

	Nederlandse dagrecreanten	Nederlandse verblijfstoeristen	Duitse verblijfstoeristen
Foto 2: Windpark op 6 km uit de kust	17%	17%	20%
Foto 3: Windpark op 13 km uit de kust	11%	5%	8%
Foto 4: Windpark op 22 km uit de kust	6%	8%	2%

% van alle bezoekers

Maximaal 22% zal bestaande bestemming (waarschijnlijk) minder vaak of niet meer bezoeken
In de tabellen 4.11. tot en met 4.13. is voor de verschillende doelgroepen aangegeven wat het effect van een windpark op zee is op het bezoek aan een kustplaats of Waddeneiland die men reeds eerder heeft bezocht. Het negatieve effect – men gaat (waarschijnlijk) minder vaak of (waarschijnlijk) niet meer – is maximaal 22% bij een windpark op 6 km uit de kust. Het negatieve effect wordt kleiner naarmate een windpark verder uit de kust ligt. Het aandeel bezoekers dat een bestemming dan minder vaak of niet meer zal bezoeken neemt af. Bij vrijwel alle doelgroepen geldt dat de negatieve effecten (een bestemming minder vaak of niet meer bezoeken) groter zijn dan de positieve effecten (een bestemming vaker bezoeken). Uitzondering hierop lijken de Duitse verblijfstoeristen bij een windpark op 22 km. Dan is de groep die de bestemming vaker zegt te bezoeken groter dan de groep die aangeeft minder vaak te komen en geeft niemand aan niet meer te komen. Het aantal respondenten is echter vrij klein waardoor deze uitkomst indicatief is.

Tabel 4.11. Effect bezoek bestaande bestemming Nederlandse dagrecreanten

	Vaker	Minder vaak	Niet meer
Foto 2: Windpark op 6 km uit de kust	1%	12%	8%
Foto 3: Windpark op 13 km uit de kust	1%	11%	4%
Foto 4: Windpark op 22 km uit de kust	0%	6%	2%

% van alle bezoekers

Tabel 4.12. Effect bezoek bestaande bestemming Nederlandse verblijfstoeristen

	Vaker	Minder vaak	Niet meer
Foto 2: Windpark op 6 km uit de kust	1%	12%	10%
Foto 3: Windpark op 13 km uit de kust	2%	6%	3%
Foto 4: Windpark op 22 km uit de kust	0%	6%	2%

% van alle bezoekers

Tabel 4.13. Effect bezoek bestaande bestemming Duitse verblijfstoeristen*

	Vaker	Minder vaak	Niet meer
Foto 2: Windpark op 6 km uit de kust	6%	14%	8%
Foto 3: Windpark op 13 km uit de kust	2%	6%	2%
Foto 4: Windpark op 22 km uit de kust	8%	2%	0%

% van alle bezoekers. * NB: deze resultaten zijn gebaseerd op zeer kleine aantallen aangezien elke foto door circa 50 Duitse verblijfstoeristen is beoordeeld waarvan een minderheid (10-28%) aangeeft dat een windpark een negatief effect heeft op de bezoekintentie.

Nederlandse Noordzeekust meest favoriete alternatieve bestemming

Aan de toeristen-recreanten die hebben aangegeven een Nederlandse kustplaats of Waddeneiland met uitzicht op een windpark op zee (waarschijnlijk) niet meer of minder vaak te bezoeken voor een (korte) vakantie respectievelijk recreatief bezoek[10], is gevraagd welke bestemming(en) zij dan zouden bezoeken als alternatief. In grafiek 4.5. zijn de antwoorden van de Nederlandse en Duitse verblijfstoeristen weergegeven. Hieruit kan worden afgelezen dat de Nederlandse Noordzeekust de favoriete bestemming blijft. Ruim drie kwart (76%) van de Nederlandse verblijfstoeristen en bijna twee derde (65%) van de Duitse verblijfstoeristen geeft aan dan (onder andere) te kiezen voor een Nederlandse kustplaats en/of Waddeneiland zonder uitzicht op een windpark op zee. De Nederlandse verblijfstoeristen noemden gemiddeld 2,2 alternatieve bestemmingen en de Duitsers gemiddeld 2,8. Ook de Belgische kust en Duitse kust blijken in trek als alternatieve bestemmingen.

Grafiek 4.5. Alternatieve bestemmingen Nederlandse en Duitse verblijfstoeristen

Ook aan de Nederlandse dagrecreanten is gevraagd welke alternatieve bestemming zij zouden bezoeken. Deze groep noemt gemiddeld 1,5 alternatieven, waarbij een Nederlandse kustplaats en/of Waddeneiland zonder uitzicht op een windpark op zee met 76% verreweg het meest genoemd is. Andere veelgenoemde alternatieven zijn een recreatie-/natuurgebied in Nederland (33%) en een (strand bij een) meer in Nederland (18%).

[10] Het betreft 15,4% van de ondervraagde Nederlandse dagrecreanten, 14,2% van de deelnemende Nederlandse verblijfstoeristen en 9,9% van de ondervraagde Duitse verblijfstoeristen.

5. BETALINGSBEREIDHEID VRIJ UITZICHT OVER ZEE

Achtergrond: Conditionele Waarderingsmethode t.b.v. MKBA
In het onderzoek is, ten behoeve van de Maatschappelijke Kosten-Baten Analyse (MKBA) in het kader van de haalbaarheidsstudie (HS 12NM), ook gevraagd naar de bereidheid om te betalen om het uitzicht te vrijwaren van een windpark op zee. Hierbij is gebruik gemaakt van de Conditionele Waarderingsmethode (CWM). CWM is een enquêtemethode waarbij respondenten gevraagd wordt hoeveel zij bereid zijn te betalen voor het gebruik of de bescherming van een goed of dienst onder hypothetisch gecreëerde marktomstandigheden (de Boer, et al, 1997). De methode gaat er vanuit dat hetgeen mensen verklaren te willen betalen, afhankelijk is van de alternatieven (de huidige situatie en de nieuwe) die in de enquête gepresenteerd worden (Hoevenagel, 1994).

Om te komen tot bruikbare antwoorden voor de MKBA is aan de respondenten de situatie met mogelijk een windpark beschreven en geïllustreerd met een foto, waarbij ook de uitgangssituatie zonder windpark is getoond. Vervolgens zijn (maximaal) 6 vragen gesteld om vertekening van antwoorden zoveel mogelijk te voorkomen en duidelijk te achterhalen welk deel van de toeristen en recreanten niet bereid zijn te betalen omdat zij dit niet belangrijk genoeg vinden en welk deel dit niet wil om andere redenen (bijv. omdat men vindt dat een ander moet betalen, vreest dat een ander niet meebetaald, etc. dit zijn de zogenaamde 'protestweigeraars'). Voor de antwoorden op deze vragen verwijzen wij naar de MKBA. Onderstaand is kort aangegeven welk deel van de respondenten bereid is te betalen om het uitzicht te vrijwaren van een windpark op zee en welk bedrag zij hiervoor over hebben.

Meerderheid niet bereid om te betalen voor een windpark verder op zee
De vragen over de betalingsbereidheid zijn alleen voorgelegd aan de respondenten die eerder in het onderzoek hebben aangegeven, dat een windpark op zee de beleving van de zee en het strand (enigszins) negatief zou beïnvloeden. Dit betrof in totaal ongeveer 37% van de Nederlandse toeristen en recreanten en ruim 18% van de Duitse verblijfstoeristen. Van deze groep is het grootste deel niet bereid om te betalen voor het verder op zee plaatsen van een windpark. Van de Nederlandse dagrecreanten (die deze vragen hebben beantwoord) is gemiddeld 27,5% bereid om te betalen, bij de Nederlandse verblijfstoeristen is dat gemiddeld 26% en bij de Duitse verblijfstoeristen gemiddeld 19%.

Bij de Nederlandse toeristen en recreanten verschilt dit aandeel niet sterk tussen de foto's met het windpark op verschillende afstanden van de kust. Voor Duitse verblijfstoeristen neemt de bereidheid te betalen duidelijk af als een windpark verder op zee zou liggen (bij 3 NM is 25% bereid te betalen, bij 7 NM 17% en bij 12 NM hebben Duitse verblijfstoeristen er geen geld meer voor over om een windpark uit het zicht te plaatsen).

Men is gemiddeld bereid eenmalig ruim € 35,-- te betalen
Aan de respondenten die bereid zijn te betalen, is gevraagd hoeveel men er eenmalig voor over heeft om een windpark verder op zee te plaatsen zodat het niet meer zichtbaar is vanaf de kust. Opvallend genoeg zijn de groepen hier redelijk eensgezind in. Nederlandse dagrecreanten zijn bereid gemiddeld tussen de € 28,50 en € 37,40 te betalen. Bij Nederlandse verblijfstoeristen is dat tussen de € 31,93 en € 39,89. De (zeer kleine groep) Duitse verblijfstoeristen is gemiddeld bereid om € 35,-- te betalen om een windpark niet op 3 NM te plaatsen.

Tabel 5.1. Bedrag dat betalingsbereide bezoekers eenmalig over hebben voor vrij uitzicht

	Nederlandse dagrecreanten	Nederlandse verblijfstoeristen	Duitse verblijfstoeristen
Foto 2: Windpark op 6 km uit de kust	€ 37,40	€ 35,76	€ 35,00
Foto 3: Windpark op 13 km uit de kust	€ 33,90	€ 39,89	-
Foto 4: Windpark op 22 km uit de kust	€ 28,50	€ 31,93	-

Betalingsbereidheid per bezoek neemt af met de afstand

In tabel 5.2. staat welk deel van de bezoekers bereid is per recreatief bezoek respectievelijk vakantie te betalen voor een uitzicht over zee dat vrij is van een windpark. Dit deel is het grootst bij een mogelijk windpark op 6 km uit de kust. Dan is 22-29% van de bezoekers waarop een windpark een (enigszins) negatief effect heeft op de kustbeleving bereid om te betalen.
Bij de Duitse verblijfstoeristen neemt dit aandeel af naarmate een windpark verder uit de kust zou komen (tot 0% bij een windpark op 22 km). Bij de Nederlandse verblijfstoeristen en Nederlandse dagrecreanten zijn de verschillen tussen een windpark op 13 km of 22 km uit de kust zeer klein (en niet significant).

Tabel 5.2. Aandeel bezoekers dat bereid is per bezoek te betalen voor vrij uitzicht

	Nederlandse dagrecreanten	Nederlandse verblijfstoeristen	Duitse verblijfstoeristen
Foto 2: Windpark op 6 km uit de kust	22%	29%	25%
Foto 3: Windpark op 13 km uit de kust	14%	24%	17%
Foto 4: Windpark op 22 km uit de kust	18%	23%	0%

NB: van de bezoekers waarop een windpark een (enigszins) negatief effect heeft op kustbeleving

In tabel 5.3. is het bedrag weergegeven dat de kustbezoekers die bereid zijn om te betalen voor een uitzicht dat vrij is van een windpark, over hebben per dagrecreatief bezoek respectievelijk vakantie. Hieruit kan worden afgelezen dat men over het algemeen het meeste over heeft om een windpark zeer dicht bij de kust te voorkomen. Opvallend is dat Nederlandse verblijfstoeristen gemiddeld ongeveer hetzelfde over hebben voor het voorkomen van een windpark op ongeveer 13 km uit de kust als voor een windpark op een kleine 6 km.

Tabel 5.3. Bedrag dat betalingsbereide bezoekers over hebben per bezoek voor vrij uitzicht

	Nederlandse dagrecreanten	Nederlandse verblijfstoeristen	Duitse verblijfstoeristen
Foto 2: Windpark op 6 km uit de kust	€ 3,60	€ 25,01	€ 34,00
Foto 3: Windpark op 13 km uit de kust	€ 2,20	€ 24,86	€ 10,00
Foto 4: Windpark op 22 km uit de kust	€ 2,40	€ 7,73	-

BIJLAGE 1 BEGELEIDINGSCOMMISSIE

Rol begeleidingscommissie
Het ministerie van IenM heeft kustoverheden en brancheorganisaties benaderd om een begeleidingscommissie te vormen voor het uitvoeren van een onderzoek naar de effecten van near-shore windparken op toerisme en recreatie aan de Nederlandse kust. Deze begeleidingscommissie heeft meegedacht over de geformuleerde onderzoeksvraagstelling en is betrokken geweest bij de keuze voor het uitvoerend bureau voor het onderzoek. De vragenlijst voor het onderzoek en het gebruikte beeldmateriaal is uitvoerig afgestemd met de begeleidingsgroep (onder andere door een bespreking van de conceptvragenlijst en het digitaal testen van de online vragenlijst).

Namens het rijk is het onderzoek begeleid door Lieke Berkenbosch (Rijkswaterstaat, omgevingsmanager) en Kees Vlak (Rijkswaterstaat, kennismanager).

Deelnemende partijen begeleidingscommissie
De begeleidingscommissie bestaat uit de volgende partijen:
- Gemeente Schouwen-Duivenland, Marcel van den Berge;
- Provincie Zeeland, Madeline Buining;
- Vertegenwoordiger namens bewonersplatform leefbare kust Zandvoort en de strandpachters in Zandvoort, Albert Korper;
- De Waddeneilanden, Albert Jan Zijlstra;
- Gemeente Noordwijk, Wim Crama;
- Gemeente Zandvoort, Lianne van der Hek;
- Strand Nederland, Stephan van der Stee;
- ANWB, Jonathan Weegink (1^{e} bijeenkomst Michelle de Laat);
- Recron, Wim Harmsen;
- Gemeente Schagen, Jan Paasman / Taeke Bootsma;
- NBTC, Kees van der Moost / Auke Heins.

Naast deze leden zijn de volgende partijen (via CC) geïnformeerd gedurende het onderzoek:
- Gemeente Bergen, Linda de Groot en Cees de Groot;
- Gemeente Heemskerk, Rob Schijf;
- ANWB, Paul Makken.

BIJLAGE 2 GETOONDE FOTO'S IN ONDERZOEK

Foto 1: Bestaande situatie (geen windpark)

Foto 2: Windpark op 3 NM (bijna 6 kilometer)

Foto 3: Windpark op 7 NM (ongeveer 13 kilometer)

Foto 4: Windpark op 12 NM (ruim 22 kilometer)

BIJLAGE 3 OPVALLENDHEID EN MATE VAN STOREND ZIJN WINDPARK OP ZEE

Grafiek B.1. Windpark op zee opgevallen op foto

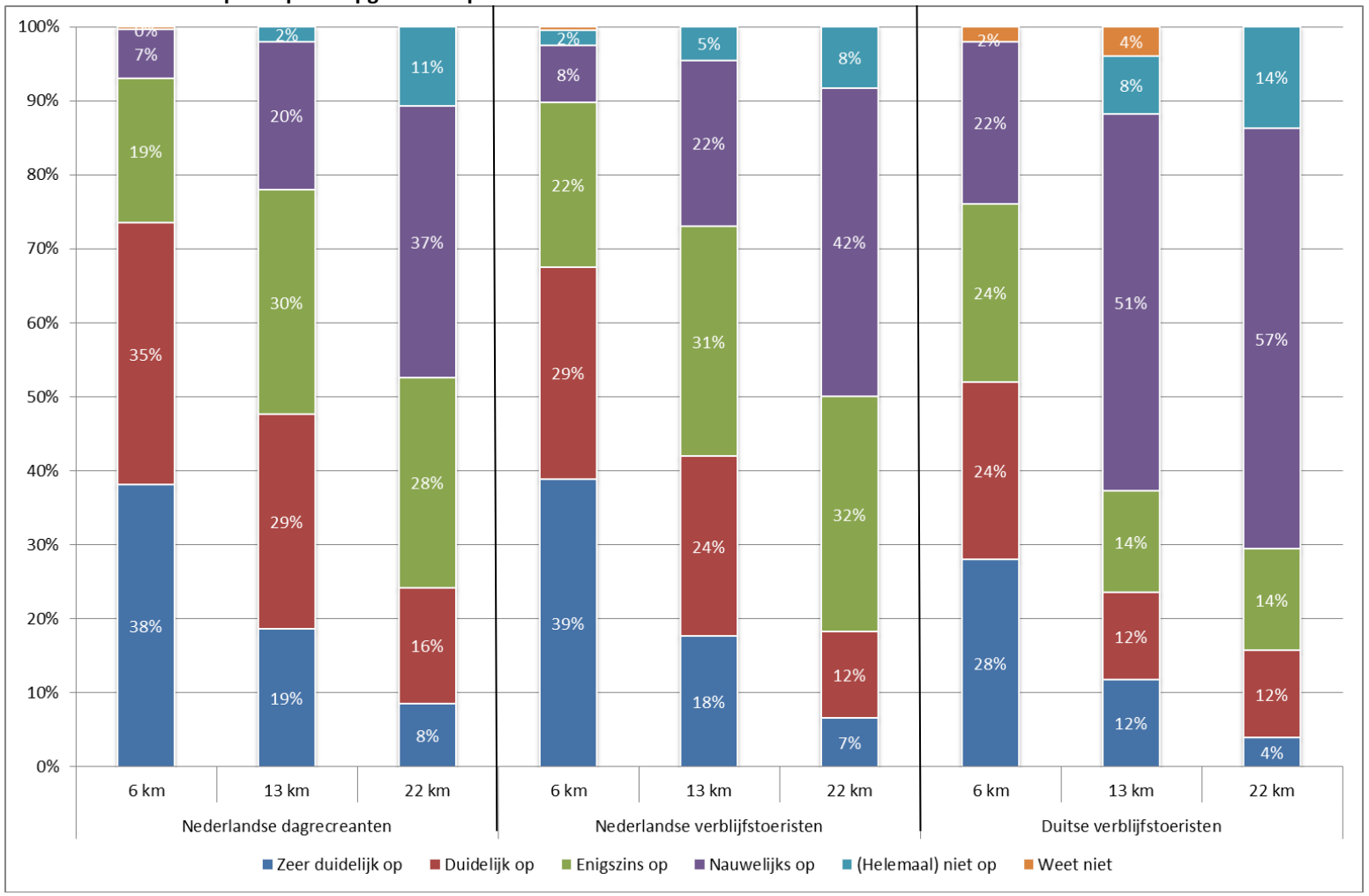
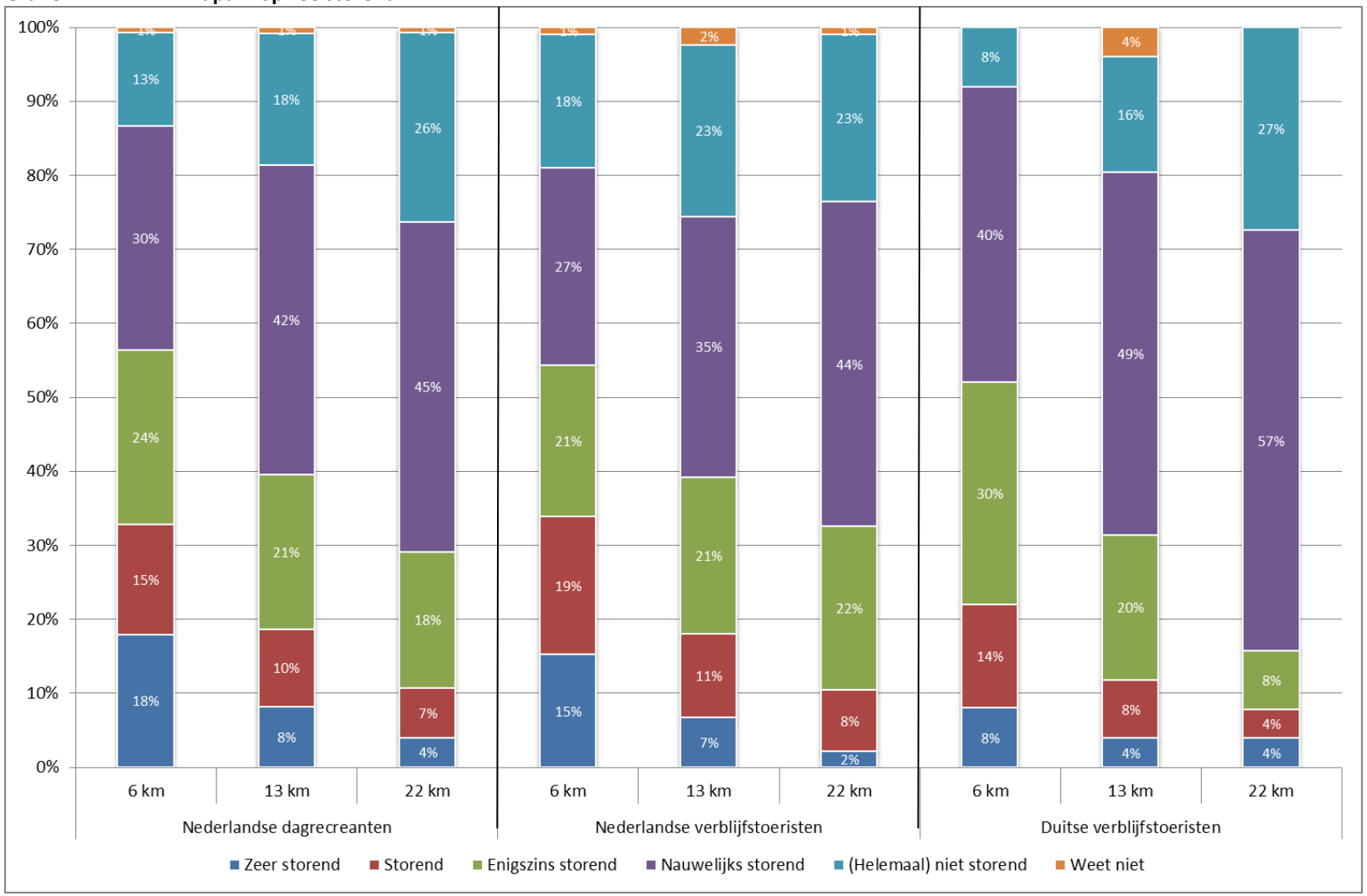
Grafiek B.2. Windpark op zee storend